

Міністерство внутрішніх справ України
ДНПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У
ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ**

Матеріали
науково-практичного семінару
(30 квітня 2014 року,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Дніпропетровськ
2014

ББК 67.9(4 УКР)312

А 43

*Рекомендовано до друку кафедрою
криміналістики, судової експертизи та
психіатрії Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 23.05.2014 №17)*

А 43 Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні: матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 30 квітня 2014 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – 70 с.

Збірник містить матеріали науково-практичного семінару, в якому взяли участь науковці, викладачі, курсанти та здобувачі вищих навчальних закладів та наукових установ України, а також практичні працівники правоохоронних органів. Тематика публікацій охоплює теоретичні та практичні проблеми криміналістики та судової експертизи.

Матеріали семінару можуть бути використані у науково-дослідній роботі та у навчальному процесі спеціалізованих ВНЗ, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д-р юрид. наук, проф., засл. юрист України **С.М. Алфьоров** (голова); канд. юрид. наук, доц. **О.М. Обушенко** (заст. голови); канд. юрид. наук, доц. **О.В. Кириченко** (заст. голови); канд. юрид. наук, доц. **В.Д. Поливанюк** (відп. секретар); д-р тех. наук, проф. **В.Б. Вишня**; д-р юрид. наук, проф. **К.О. Чаплинський**; канд. юрид. наук, проф. **І.Р. Шинкаренко**; канд. юрид. наук, доц. **С.В. Обшалов**; канд. юрид. наук, доц. **А.О. Рибалкін**; канд. юрид. наук, доц. **А.В. Самотуга**; канд. юрид. наук, доц. **О.О. Титаренко**.

ББК 67.9(4 УКР)312

© ДДУВС, 2014

© Автори, 2014

Чаплинський К.О.

доктор юридичних наук, професор
начальник кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА СУТНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Одним із основних завдань кримінального судочинства є повне і швидке розслідування злочинів, для вирішення якого слідчий повинен вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення події злочину, осіб, винних у вчиненні злочину. Вирішення цих завдань не можливо без застосування слідчими певних знань, умінь та навичок, що одержані під час професійної підготовки та практичної діяльності. Втім, для вирішення вказаних завдань недостатньо наявності лише юридичних знань, оскільки на сьогодні не можливо уявити сучасне досудове розслідування без використання останніх досягнень науково-технічного прогресу та, розроблених на їх основі, науково-технічних засобів. Звідси слідчий за своєю базовою підготовкою повинен володіти спеціальними знаннями у різних галузях права, а також криміналістики, судової медицини і психіатрії. Але розслідування у будь-якому кримінальному провадженні вимагає від нього також глибоких знань і в інших галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла. Зважаючи на це, особливе значення у тактичному забезпеченні досудового розслідування має використання «спеціальних знань». Під час проведення слідчих дій, слідчий може самостійно застосовувати будь-які спеціальні знання та науково-технічні засоби, якщо він вважає, що достатньо ними володіє для вирішення конкретних питань. У випадку, якщо цих знань не достатньо, то слідчий залучає експерта чи спеціаліста або коли їх участь на досудовому слідстві відповідно до процесуального закону є обов'язковою.

У теорії кримінального процесу та криміналістики науковцями неодноразово застосовувались спроби конкретизувати поняття «спеціальні знання». Діюче кримінально-процесуальне законодавство України не наводить визначення поняття «спеціальні знання». В юридичній літературі науковцями одночасно вживаються терміни «спеціальні знання» і «спеціальні пізнання». На думку В.С. Кузьмічова і І.В. Пирога, вживаючи ці терміни, вчені вкладають в них однаковий зміст, іноді не пояснюючи цього [1, с. 39].

З філософської та філологічної точки зору дані терміни не є синонімічними, хоча їх зміст частково співпадає. У науковій літературі під

«знанням» розуміють сукупність відомостей з якої-небудь галузі, набутих у процесі навчання, дослідження; а пізнання походить від слова «пізнавати» – осягати розумом явища об'єктивної дійсності, одержувати істинне уявлення про кого-, що-небудь [2, с. 787]. На думку В.Б. Романюка, пізнання – це здобуття істинних знань та уяви про будь-що, але пізнання, у тому числі події злочину, вимагає також наявності у суб'єкта пізнання певних знань, навичок та досвіду [3, с. 21]. Іншими словами пізнання та знання відрізняються одне від одного як процес і результат. Можна погодитися з думкою В.М. Махова, який вважає використання терміна «спеціальні знання» більш точним ніж термін «спеціальні пізнання» [4, с. 39].

У криміналістичній літературі серед вчених – криміналістів і процесуалістів немає одностайної думки з приводу визначення поняття «спеціальних знань». Так, Т.В. Авер'янова, Р.С. Белкін, Ю.Г. Корухов і Є.Р. Россинська спеціальні знання визначають, як пізнання, придбані суб'єктом в процесі практичної діяльності шляхом спеціальної підготовки або професійного досвіду, засновані на системі теоретичних знань у відповідній галузі [5, с. 398].

В.Д. Юрчишин, під спеціальними знаннями розуміє сукупність науково обґрунтованих знань в галузі науки, техніки, мистецтва та ремесла певної особи в межах будь-якої професії, які відповідно до норм кримінально-процесуального законодавства є необхідними для повного, всебічного, об'єктивного встановлення обставин, що входять в предмет доказування та вирішення інших завдань кримінального процесу [6, с. 44].

В.К. Лисиченко і В.В. Циркаль спеціальні знання визначають як не загальновідомі у судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті в результаті професійного навчання чи роботи за окремою спеціальністю особою, залученою в якості спеціаліста чи експерта з метою сприяння слідству або суду в з'ясуванні обставин справи чи дачі висновку з питань, для вирішення яких потрібне їх застосування [7, с. 22]. Таку позицію займає і А.А. Ейсман, зазначаючи, що спеціальні знання не є загальновідомими, не є загальнодоступними, а це знання, якими володіє обмежене коло спеціалістів, однак, якими не володіє адресат доказування (слідчий, суд, учасники процесу) [8, с. 91]. Узагальнюючи думки вчених, можна зазначити, що при визначенні спеціальних знань, автори здебільшого враховують вид професійної діяльності та певну спеціальність.

На думку М.Г. Щербаковського, спеціальні знання – це професійні знання, навички, здобуті обізнаною особою у процесі практичної діяльності в різних галузях науки і техніки, що використовуються разом з науково-технічними засобами при проведенні експертизи [9, с. 3]. У цьому визначенні автор використання спеціальних знань обмежує тільки проведенням експертизи.

Вказуючи на спосіб отримання спеціальних знань та наголошуючи на відповідність їх сучасному науковому та практичному рівню, надає своє

визначення В.Ю. Шепітько. До спеціальних знань він відносить будь-які знання та вміння об'єктивного характеру, отримані внаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науковому та практичному рівню [10, с. 119].

На думку В.С. Кузьмічова і І.В. Пирого, спеціальні знання – це сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих у результаті спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розслідування та попередження злочинів [1, с. 15].

Є.Р. Россинська вказує, що під спеціальними знаннями слід розуміти систему теоретичних знань та практичних навичок в галузі конкретної науки, техніки, мистецтва та ремесла, набутих шляхом проходження, підготовки або придбанням професійних навиків та вирішення завдань, що виникають при здійсненні судочинства [11, с. 32]. При чому до спеціальних не відносять загальновідомі, а також юридичні знання, за винятком знань у галузі криміналістики, які можуть використовуватись при проведенні криміналістичної експертизи [12, с. 76].

Такі визначення поняття «спеціальних знань», на нашу думку, найбільш повно відображають їх природу, походження та напрямки використання.

Загалом, більшість вчених, поділяють усіх науковців, які розробляли проблему визначення спеціальних знань на п'ять груп: перша група вважає спеціальні знання не загальнодоступними; друга – що спеціальні знання – тільки наукові; третя група розглядає спеціальні знання як такі, що відповідають сучасному рівню розвитку науки і можуть використовуватись у сфері кримінально-процесуальної діяльності; четверта група визначає спеціальні знання, базуючись на роді професійної діяльності за певною спеціальністю; п'ята група стверджує, що спеціальні знання відсутні у суб'єкта доказування. Справедливо вказує І.В. Пиріг [1], що не можна погодитись тільки з вченими, які висловлюють думку про відсутність спеціальних знань у суб'єктів доказування, тобто органу дізнання, слідчого, прокурора, судді.

Узагальнення поглядів вчених дозволяє визначити основні критерії, що використовуються при визначенні поняття «спеціальних знань»: загальна мета використання спеціальних знань спрямована на сприяння вирішенню завдань кримінального судочинства, зокрема, повне і швидке розкриття та розслідування злочинів; спеціальні знання ґрунтуються на сучасних досягненнях науки і техніки; спеціальні знання являють сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок; за способом отримання спеціальні знання набуваються шляхом спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи.

Спеціальні знання під час проведення досудового розслідування завжди використовуються цілеспрямовано. Розкриття поняття цільового

призначення спеціальних знань в кримінальному судочинстві має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Спеціальні знання, що використовуються в межах кримінально-процесуального законодавства, складають наукові основи слідчої і судової діяльності. Чітке визначення мети їх застосування на кожній стадії кримінального процесу важливо для правильного розуміння функцій і повноважень осіб, які використовують ті чи інші види знань в передбачених законом процесуальних формах [13, с. 17].

Базуючись на дослідженнях вчених, можна визначити основні цілі використання спеціальних знань: сприяння повному і швидкому розслідуванню злочинів; встановлення істини у справі; дослідження певних об'єктів та явищ; отримання необхідних відомостей для встановлення обставин, що мають значення для правильних обґрунтованих рішень у справі; сприяння виявленню, фіксації і вилученню доказів та з'ясуванню спеціальних питань, що виникають при проведенні слідчих дій; розробка тактичних і технічних засобів та методів збирання доказів. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що невикористання спеціальних знань або неправильне їх застосування під час проведення слідчих дій є суттєвим фактором, що знижує якість та ефективність досудового слідства, а інколи веде до тактичних помилок і прорахунків та прийняття необґрунтованих рішень.

Список використаних джерел:

1. Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: Монографія / Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – 180 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
3. Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: Монографія / Романюк Б.В. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – 196 с.
4. Махов В.Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений: Монография / Махов В.Н. – М.: Изд-во РУДН, 2000. – 296 с.
5. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика. Учебник для вузов. Под. ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р.С. Белкина. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 990 с.
6. Юрчишин В.Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України: Дисер. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / Юрчишин Віталій Дмитрович. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ. – 2007. – 227 с.
7. Лисиченко В.К., Циркаль В.В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике: Учеб. пособие / Лисиченко В.К., Циркаль В.В. – К.: КГУ, 1987. – 100 с.
8. Эйсман А.А. Заключение эксперта (структура и научное обоснование) / Эйсман А.А. – М.: Юрид. лит., 1967. – 152 с.
9. Щербаковський М.Г. Тактика проведення судових експертиз. Лекція для усіх форм навчання / Щербаковський М.Г. – Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2004. – 60 с.
10. Шепітько В.Ю. Довідник слідчого / Шепітько В.Ю. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 208 с.
11. Россинская Е.Р. Специальные познания и современные проблемы их использования в судопроизводстве / Россинская Е.Р. // Журнал российского права. – 2001. – №5. – С.32 – 43.
12. Надгорний Г., Сегай М., Ісакович Б. Закон України «Про судову експертизу» / Надгорний Г., Сегай М., Ісакович Б. // Право України. – 1999. – № 2. – С.75 – 78.

Пиріг І.В.

професор кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Забезпечення експертної діяльності, як слідчої так і оперативно-розшукової на досудовому розслідуванні, на нашу думку, є науково-методичним, правовим, матеріально-технічним, інформаційним, організаційним, кадровим. Зазначені види забезпечення М.Я. Сегай включає у зміст судово-експертної діяльності з відповідними суб'єктами – органами державної влади. У судово-експертній діяльності він виділяє «чотири структурні блоки, або елементи цілісної системи, які забезпечують здійснення державної політики в галузі судової експертизи: 1) діяльність органів державної влади щодо правового забезпечення судово-експертної діяльності; 2) діяльність уповноважених органів державної влади, що здійснюють функції управління щодо кадрового, наукового, науково-методичного, фінансового забезпеченню проведення судових експертиз; 3) діяльність головних суб'єктів судово-експертної діяльності, які здійснюють безпосереднє організаційне і науково-методичне забезпечення та проведення судових експертиз у державних судово-експертних установах; 4) діяльність учасників судочинства, причетних до проведення судових експертиз і використання їхніх висновків. Названі структурні блоки з притаманними їм функціями і суб'єктами тісно взаємодіють між собою і створюють єдину систему судово-експертної діяльності» [1, с. 752].

Одне з останніх визначень судово-експертної діяльності із зазначенням видів її забезпечення наведено у кандидатській дисертації Г.О. Стрілець: «врегульована законодавством діяльність судово-експертних установ, спрямована на проведення незалежних судових експертиз шляхом об'єктивного, всебічного і повного дослідження з дотриманням сучасних досягнень науки і техніки, організація роботи судово-експертних установ у цілому і їхніх структурних підрозділів, їх науково-методичне і інформаційне забезпечення, підбір та підготовка судово-експертних кадрів» [2, с. 12]. Авторка також під судово-експертною діяльністю розуміє проведення експертиз з належним забезпеченням: науково-методичним, інформаційним, організаційним й кадровим.

Висловлені думки науковців досить повно відображають зміст експертного забезпечення судово-експертної діяльності. Однак не можна погодитись з включенням видів забезпечення у зміст експертної діяльності.

На наш погляд, експертна діяльність становить собою специфічний вид людської діяльності, заснованої на наукових знаннях, змістом якої є дослідження певних об'єктів, процесів або явищ спеціальними методами з метою надання науково-обґрунтованих висновків [3, с. 16]. Тому правове та кадрове забезпечення не може бути складовими самої експертної діяльності, але є необхідними для її здійснення. Правове забезпечення будь-якої діяльності у суспільстві є законотворчим процесом. Рішення щодо прийняття законодавчих актів, що стосуються експертної діяльності повинні обговорюватись серед судових експертів та ухвалюватись з урахуванням їх пропозицій. Безумовно, експерти беруть участь у розробці законів, науково та практично обґрунтовують їх доцільність, але ця діяльність не є основною для них.

Що стосується підготовки кадрів, то з участю представників експертних установ повинні бути сформульовані освітньо-кваліфікаційні характеристики, що висуваються до майбутніх судових експертів. Підготовка самих експертів є частиною педагогічного процесу, яким мають займатись не експертні установи, а спеціалізовані навчальні заклади, які на сьогодні існують у Міністерстві внутрішніх справ (Інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ і Донецький юридичний інститут). Навіть організація професійно-педагогічної підготовки працівників експертної служби не відноситься до експертної діяльності, а наукові розробки у цьому напрямку не є завданнями вчених-криміналістів, а стосуються наукової спеціальності 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти. Серед останніх наукових досягнень у цьому напрямку можна зазначити кандидатську дисертацію С.О. Шевцова [4]. Правове та кадрове забезпечення експертної діяльності відіграють значну роль у розслідуванні злочинів, і хоча, на наш погляд, не є складовою експертної діяльності, заслуговують на увагу науковців, як складових цілісної концепції експертного забезпечення досудового розслідування.

Організаційне забезпечення є структурним елементом експертної діяльності, який базується на наукових засадах теорії управління. Але ця складова відноситься до загальної організації проведення експертизи в експертних підрозділах та організації проведення окремої експертизи судовим експертом. На нашу думку, не відносяться до експертної діяльності дії слідчого щодо організації призначення експертизи та забезпеченню проведення судових експертиз і діяльність уповноважених органів державної влади, що здійснюють функції управління судово-експертною діяльністю.

Науково-методичне забезпечення є складовою судово-експертної діяльності, тому що процес дослідження базується на наукових методах і методиках, має творчий характер та є підґрунтям для наукових розробок в галузі судової експертизи і вдосконалення експертних методик. Науково-методичне забезпечення експертної діяльності є основною функцією судової експертології як науки.

Розглянувши поняття «забезпечення» в юридичній науці, його види, поняття «експертної діяльності» можна зазначити, що поняття «експертного забезпечення» значно ширше, ніж «експертної діяльності» та включає зазначені вище складові. Експертне забезпечення потрібно розглядати безпосередньо як діяльність, направлену на вирішення завдань кримінального провадження, та як окрему наукову теорію, що містить певну систему знань щодо ефективного використання засобів та методів такої діяльності. Отже під експертним забезпеченням досудового розслідування потрібно розуміти окреме вчення, що є системою наукових положень та рекомендацій щодо оптимального комплексу дій з постачання суб'єктам судово-експертної діяльності необхідних науково-методичних, правових, матеріально-технічних, інформаційних, організаційних, кадрових та інших ресурсів для вирішення покладених на них завдань.

Список використаних джерел:

1. Сегай М. Я. Судова експертологія – наука про судово-експертну діяльність / М. Я. Сегай // Вісник Академії правових наук. – 2003. – № 2-3. – С. 740-762.
2. Стрілець Г. О. Генезис системи судово-експертних установ в Україні та напрямки їх діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Г. О. Стрілець. – Київ, 2009. – 16 с.
3. Пиріг І. В. Теоретичні основи експертної діяльності органів внутрішніх справ: монограф. / І. В. Пиріг – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2011. – 312 с.
4. Шевцов С. О. Організація професійно-педагогічної підготовки працівників експертної служби МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти / С. О. Шевцов. – Харків, 2009. – 25 с.

Анісімов Д.О.
курсант групи КМ-232
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ
В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються Конституцією України найвищою соціальною цінністю. Зміст і спрямованість діяльності держави визначають права людини та їх гарантії утвердження і забезпечення яких є основним її обов'язком.

Для забезпечення вище зазначених принципів на озброєнні правоохоронних органів є різноманітна криміналістична техніка.

Знання ефективності її використання має важливе теоретичне і практичне значення, і тому багато вчених-криміналістів при роботі над

підручниками, науковими статтями й іншими працями ретельно висвітлюють практику використання техніко-криміналістичних засобів, виявляють позитивні і негативні їх моменти та розробляють пропозиції з удосконалення останніх [1, с. 250].

У криміналістиці, розглядається поняття «криміналістична техніка» поперше, як система наукових положень і розроблених на їх основі технічних (у широкому сенсі) засобів, прийомів і методик, призначених для збирання, дослідження і використання доказів та інших заходів розкриття та попередження злочинів [2, с. 43].

По-друге, як розділ науки криміналістики, який включає систему теоретичних положень, принципів і технічних засобів і методів, що ґрунтуються на них і застосовуються для збирання, опрацювання дослідження і подання криміналістичної інформації при розслідуванні та запобіганні злочинів [3, с. 55-56].

Варто також відзначити поняття яке пропонує В.П. Сабадаш криміналістична техніка – це сукупність науково-теоретичних положень, на яких базується система технічних засобів та прийомів, що використовуються для виявлення, збирання, дослідження доказової інформації, що сприятиме ефективності розкриття та розслідування злочинів [4, с. 25].

Науково-технічні засоби криміналістики — це прилади, пристосування та матеріали, які використовуються для збирання і дослідження доказів або створення умов, що ускладнюють вчинення злочинів. Такі засоби можуть бути поділені на кілька груп: 1) взяті без змін із різних технічних і природничо-технічних наук; 2) спеціально пристосовані для криміналістичних цілей; 3) спеціально розроблені для цілей криміналістики [5, с. 32].

У ході розвитку науки криміналістики її «технічна» сторона сформувалась у відповідному її розділі, де зазначено, які саме технічні засоби і методи використовуються з метою виявлення, фіксації, зберігання, дослідження інформації про подію, що містить ознаки злочину, про особу злочинця та інші обставини вчинення злочину. Такими є засоби і методи криміналістичної фотографії, відео-і звукозапису, кінозйомки, спеціальні засоби «польової криміналістики», моделювання, засоби криміналістичної реєстрації, а також система теоретичних положень, що характеризують ці засоби [1, с. 252].

До завдань криміналістичної техніки відносять: 1) розроблення технічних засобів і методів, що забезпечують введення у процес доказування нових джерел криміналістичної інформації; 2) виявлення і вилучення слідів злочину; 3) встановлення причин взаємодії і механізму утворення слідів; 4) встановлення властивостей і станів, групової належності й тотожності об'єктів-джерел інформації; 5) обробка та використання криміналістичної інформації для розкриття і запобігання злочинам; 6) розроблення прийомів і

технічних засобів оцінки та подання криміналістичної інформації у правоохоронній діяльності [3, с. 56].

Застосування криміналістичної техніки у практиці правоохоронних органів є об'єктивним процесом підвищення ефективності розкриття та розслідування злочинів.

Отже, можемо зазначити, що криміналістична техніка відіграє одну з вирішальних ролей в боротьбі зі злочинністю. За допомогою застосування сучасних спеціальних знань і навичок забезпечуються дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина. Чим зумовлюється зміст і спрямованість діяльності нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Денисюк С. Ф. Розвиток криміналістичної техніки та її вплив на криміналістику / С. Ф. Денисюк // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 250–255 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11dcfvnk.pdf>.
2. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика: Учебник для вузов / Под ред. заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р. С. Белкина. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА–ИНФРА • М), 2001. – 990 с.
3. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник / Салтевський М. В. - К.: Кондор, 2004 - 588 с.
4. Сабадаш В. П. Криміналістика [текст] : навч. посіб./ В. П. Сабадаш, М. О. Ларкін – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 228 с.
5. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. — 4-е вид., перероб. і доп. — Х.: Право, 2008. — 464 с.

Бідняк Г.С.

старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ВИСНОВОКУ ЕКСПЕРТА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВ

Використання спеціальних знань у різних формах значно розширює пізнавальні можливості органів досудового розслідування та суду, дозволяє використовувати новітні науково-технічні засоби під час протидії корупції на сучасному етапі. Однією з таких форм є проведення судової експертизи, оформлене у вигляді висновка експерта.

Взагалі, висновок експерта - це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи. Для того, щоб

висновок експерта набув статусу доказу та мав безсумнівне походження його змісту необхідно приділити достатньо уваги. Відповідно до науково-криміналістичної літератури структура висновку експерта наступна: вступна частина; дослідна частина; синтезуюча частина; підсумки; додатки (таблиці, малюнки, тощо).

Аналіз судово-слідчої практики та анкетування працівників практичних підрозділів ОВС свідчать про те, що в більшості випадків слідчий та суддя не заглиблюються в дослідну та синтезуючу частини висновку. Непоодинокі випадки коли спочатку вивчаються підсумки, їх відповідність поставленим питанням та іншим доказам у провадженні, потім наявність необхідних реквізитів та дотримання інших процесуальних вимог. Такі факти були відмічені у категорійних висновках і, навпаки, прямо протилежні у імовірних висновках та висновках «не представляється можливим». Тобто слідчий вивчає дослідну частину.

Також, було встановлено, що під час призначення ідентифікаційних експертиз в 90% випадків слідчих цікавлять підсумки проведеного дослідження. У випадку призначення діагностичних та класифікаційних експертиз 83% співробітників слідчих підрозділів наголошують на значенні одержаної інформації для організації розслідування дослідної частини.

Безперечно, слідчий оцінює висновок експерта для того, щоб мати доказове значення, орієнтовне чи пошукове. Проте він не має відповідного обсягу знань, достатніх для оцінки правильності та якості проведених досліджень, застосованих методів тощо. З цього приводу Н.І. Клименко наголошує, що висновок експерта може мати вирішальне значення для розкриття злочину на початковому етапі розслідування, проте коли будуть отримані прямі докази, висновок експерта втрачає цінність і враховується тільки поряд із іншими доказами [2, с. 162].

Структура висновку експерта визначає його зміст, який відображений у КПК України та підзаконних нормативно-правових актах наступним чином: коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) та на якій підставі була проведена експертиза; місце і час проведення експертизи; хто був присутній при проведенні експертизи; перелік питань, що були поставлені експертіві; опис отриманих експертом матеріалів та які матеріали були використані експертом; докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка; обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання [3, с. 56].

Однак слід звернути увагу на одне з найбільш дискусійних питань, яке зустрічається в експертно-слідчій практиці при розслідуванні шахрайств: на повноту інформації, яка викладена у висновку експерта. Враховуючи, що серед шахраїв зустрічаються особи з високим інтелектуальним рівнем розвитку, а інформація, що міститься у дослідній частині висновку експерта

має специфічний характер, то може бути використана ними у подальших злочинних цілях.

Згідно з загальними вимогами до викладення дослідної частини і з метою обґрунтування кінцевих висновків, як відмічає С.П.Лапта, експерт повинен ретельно описати хід і результати дослідження, тобто по суті – спосіб виготовлення обмежених або заборонених до обороту об'єктів [5, с.40]. Ми приєднуємося до думки науковця та вважаємо доцільним складати один із екземплярів висновку у скороченому вигляді, який буде надаватися стороні-замовнику експертизи. Другий екземпляр повинен складатися у розгорнутому вигляді, де в дослідній частині докладно викладені всі процеси, методи дослідження, ознаки, на яких ґрунтується висновок. Повний екземпляр повинен зберігатися в архіві експертної установи, де з ним може ознайомитися слідчий у разі потреби.

Повністю погоджуємося з позицією І.В.Пирога, який аргументовано звертає увагу на консультаційну форму використання спеціальних знань [4, с. 34]. Роз'яснення експертом окремих частин дослідження дозволить слідчому отримати необхідну інформацію, уточнити окремі пункти або розширити їх. Як показали результати опитування слідчих та експертів в Дніпропетровській області у 79% консультації використовувалось ними в наступних випадках: перед призначенням експертизи, в процесі її виконання, при підготовці додаткових матеріалів, тощо.

Ще одним аргументом на користь скороченого варіанту висновку експерта є особова справа, котра оформлюється при проведенні експертиз в державних експертних установах на кожний висновок експерта. Відповідно до практики цих установ вона комплектується наступними документами: облікова картка (де містяться дані про експерта, термін виконання експертизи, вид експертизи, тощо), копія постанови про призначення експертизи (відношення або заяви), опис об'єктів та речових доказів, договір на проведення досліджень (випробувань), протокол проведення дослідження, копія висновку експертизи (копія супровідного листа, копія рахунку за проведені дослідження), дані первинних спостережень, лист переговорів з ініціаторами по проведенню досліджень (випробувань) та інші документи при необхідності. Ці матеріали також зберігаються в архіві експертної установи.

Окрім того, кримінальним процесуальним законодавством передбачено, що кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку. Також суд має право призначити одночасний допит двох експертів для з'ясування причин розбіжностей у висновках. Тобто, можна допитувати експертів, залучених для проведення експертизи, як стороною захисту, так і обвинувачення. Крім того, сторони кримінального провадження мають можливість надавати відомості стосовно допитуваного

експерта, що дає можливість суду та сторонам кримінального провадження об'єктивно оцінити надані висновки та кваліфікацію експертів.

Непоодинокі випадки, коли слідчий сам робить певний умовивід завдяки наявним ознакам, що видимі неозброєним оком. Та без оцінки експерта, його наукового тлумачення на основі спеціальних пізнань вони не можуть бути обґрунтовані і виконувати роль доказу. Безперечно, нове знання у висновку експерта одержується за рахунок логічної обробки вихідних даних (стан об'єктів, їх ознаки за кількісними та якісними показниками, тощо) і являється опосередкованим знанням.

Таким чином, існує ряд проблемних питань використання висновку експерта при розслідуванні шахрайств. Окрім того, що в кримінально-процесуальному законодавстві чітко не визначено їх окремі аспекти, звертаємо увагу на застосовування слідчими та судом процесуальних та непроцесуальних форм використання спеціальних знань, таких як консультаційна допомога, допит експерта, присутність при проведенні експертизи та ін., що допоможе зробити правильну оцінку висновку експерта та використати його як джерело доказів.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз, затверджена наказом Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 р. (у редакції наказу Міністерства юстиції України № 1950/5 від 26.12.2012 р.), зареєстрована в Міністерстві юстиції України 02.01.2013 р. за № 1/22533.

2. Клименко Н.І. Судова експертологія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл./ Н.І. Клименко – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 528 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х. Одісей, 2012. – 360 с.

4. Пиріг І.В. Теоретичні основи експертної діяльності органів внутрішніх справ: монограф./ І.В. Пиріг – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 312 с.

5. Лапта С.П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів.: дисер./ Сергій Павлович Лапта – Х., 2006. – 234 с.

6. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ // ВВР України. – 1994. – № 28, зі змінами, внесеними згідно із Законами N 4652-VI (4652-17) від 13.04.2012, ВВР, 2013, N 21, ст.208 N 4711-VI (4711-17) від 17.05.2012, ВВР, 2013, N 14, ст.89 [Електр. ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

7. Ревака В.М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні: дисер./ Віктор Миколайович Ревака – Х., 2006. – 202 с.

Данін Р.Е.,
курсант навчального взводу КМ-344
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ РЕЧЕЙ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

У більшості розслідуваннях злочинів, пред'явлення для впізнання є чи не головним елементом для встановлення істини у конкретному кримінальному провадженні. Іноді бувають випадки, що тільки впізнання може дати бажаний результат під час розслідування злочинів. Пред'явлення речей для впізнання є однією з найскладніших слідчих (розшукових) дій та передбачена ст. 229 чинного КПК [2]. Метою вище зазначеної слідчої дії є ідентифікація речі, яка має значення для кримінального провадження за ознаками та властивостями, що були сприйняті особою та збережені у її пам'яті. Слід врахувати, що на початку розслідування походження чинників і характер причинного зв'язку між ними часто пояснюються імовірно. Тому одним із завдань пред'явлення для впізнання може бути перевірка версій.

Пред'явлення для впізнання – це слідча дія, яка полягає в пред'явленні, демонструванні свідку, потерпілому, підозрюваному або обвинуваченому предмета або особи з метою встановлення тотожності або групової належності [1, с. 233].

Необхідно зазначити, що ст. 229 чинного КПК в певній мірі дублює ст. 175 КПК 1960 року. Зазначенні норми є близькі за змістом між собою, але незважаючи на це є деякі ґрунтовні відмінності та нововведення. Основною відмінністю є введення чинним кримінально-процесуальним законодавством терміну «річ», в той же час коли КПК 1960 року передбачав термін «предмет» [3]. Аналізуючи зміст статті, уявляється доцільним звернутися до загальноприйнятого в цивільному законодавстві поняття речі. Відповідно до ЦК річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки (ст. 179) [6].

Таким чином, для впізнання можуть пред'являтися рухомі речі, які легко переміщувати в просторі і що можуть бути доставлені до місця проведення досудового розслідування (картини, автомобілі, знаряддя злочину, частини предметів тощо), і нерухомі (земельні ділянки та все, що розташовано на них і міцно з ними пов'язано, жилі будинки, насадження, підприємства, майнові комплекси, повітряні і морські судна внутрішнього плавання тощо). Тварини є особливим об'єктом цивільних прав. На них поширюється правовий режим речі, крім випадків, установлених законом (ст. 180 ЦК), отже, пред'явлення для впізнання тварин здійснюється також за правилами цієї статті [6].

Відповідно до ст. 175 КПК, що втратив чинність слідчий спочатку допитує особу, що впізнає про ознаки цього предмета і обставини, при яких він цей предмет бачив, про що складається протокол допиту [3].

Згідно ст. 229 нового КПК перед тим, як пред'явити річ для впізнання, слідчий, прокурор або захисник спочатку запитує в особи, яка впізнає, чи може вона впізнати цю річ, опитує про ознаки цієї речі і обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складається протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати ознаки, за якими впізнає річ, проте може впізнати її за сутнісних ознак, особа, яка проводить процесуальну дію, зазначає це у протоколі. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, річ, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про її прикмети [2].

Порівнюючи положення даних норм слід зазначити, що на відміну від старого кримінально-процесуального кодексу чинний КПК зазначає нові уточнюючі фактори, а саме перед проведенням пред'явлення речі для впізнання слідчий, прокурор запитує в особи, яка впізнає, чи може вона впізнати цю річ. Також в ч. 1 ст. 229 КПК 2012 року говориться, що слідчому забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, річ, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про її прикмети. Беручи до уваги психологічний фактор, особа, яка впізнає, не може сміло стверджувати, що вона не вгадала дану річ. Отже, застосування даного тактичного прийому сприяє більш точному та об'єктивному встановленню істини в кримінальному провадженні.

Крім того, ч. 2 ст. 229 чинного КПК враховує «тонкощі», що сприяють удосконаленню порядку проведення та організації пред'явлення речей для впізнання. В даному положенні нормативно визначено мінімальну кількість речей, що пред'являються для впізнання разом з річчю що стосується конкретного кримінального провадження – «не менше трьох». А також говориться, що річ пред'являється у числі інших однорідних речей одного виду, якості і без різких відмінностей в зовнішньому вигляді.

Потрібно зазначити, що КПК від 1960 року не говорить нічого про якість і різкі відмінності у зовнішньому вигляді. Отже, такий зміст ст. 229 КПК від 2012 року є фактором, що викорінює можливість порушення закону з боку слідчого шляхом умисного пред'явлення речей для впізнання разом з іншими предметами різної якості та різкими відмінностями у зовнішньому вигляді з метою приховування чи фальсифікації результатів слідчої (розшукової) дії.

Тактичне забезпечення пред'явлення для впізнання речей здебільшого не зазнало суттєвих змін. Так, пред'явлення для впізнання речей, як вказує К.О. Чаплинський, повинно складатися з наступних етапів:

1. Після допиту суб'єкта впізнання слідчий видаляє його з робочого кабінету і запрошує понятих та інших учасників даної слідчої дії.

2. Усім присутнім слідчий повинен роз'яснити їх права та обов'язки, а

також мету, завдання та порядок проведення впізнання.

3. Слідчий демонструє предмет (документ), що буде пред'явлений для впізнання, і повідомляє ознаки, за якими суб'єкт впізнання може його упізнати.

4. Слідчий розкладає у вільному порядку на робочому столі предмети (у тому числі й той, що пред'являється) або пропонує понятим розмістити їх у будь-якому порядку.

5. Запрошують впізнаючого до кабінету слідчого, де знаходяться усі учасники, та попереджають його про кримінальну відповідальність.

6. Потім слідчий пропонує суб'єкту впізнання оглянути пред'явлені предмети (документи) і сказати, чи немає того, який спостерігався під час злочинної події, пояснити, за якими ознаками він його упізнав.

7. Після того як особа впізнає предмет (документ), його необхідно сфотографувати масштабним способом.

8. Слідчий складає протокол, який підписують усі учасники даної слідчої дії [5, с. 392-393].

При пред'явленні великої кількості речей, викрадених з різних місць, доцільно згрупувати їх приналежність до місця викрадення, а потім по найменуванню. Якщо речі пізнані, про які раніше заявляли громадянин, на цьому акт упізнання закінчується. Якщо речі не пізнані або серед них немає деяких зі зниклих, слідчий повинен показати інші речі, приготовані для пред'явлення іншим [1].

Враховуючи викладене, потрібно зазначити, що після прийняття нового КПК процедура та організація проведення пред'явлення для впізнання речей покращились. Крім того, вона є однією з гарантів дотримання принципів законності та об'єктивності під час проведення досліджуваної слідчої дії. Якщо брати до уваги саму тактику проведення слідчої дії, то вона майже не змінилася, а лише доповнилася певними нововведеннями чинного КПК.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: Підручник. / За ред. П. Д. Біленчука - 2-ге вид., випр. і доп.- К.: Атіка, 2001.- 544 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 2012 року.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 року.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / За ред. В.Я. Тація. – К.: Атіка. – 723 с.
5. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2010. – 560 с.
6. Цивільний кодекс України від 2003 року.

Єфімов М.М.,

старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ХУЛІГАНСТВА

Будь-яка діяльність, у тому числі розслідування злочинів, потребує структуризації та планування. Як зазначив І.М. Лузгін, процес розслідування упорядковується шляхом планування. Воно є обов'язковою умовою цілеспрямованої діяльності слідчого [4, ст. 23]. Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що серед учених-криміналістів до сьогодні немає єдиної думки щодо поняття «планування». На наш погляд, найбільш точно це поняття розкрив Л.Я. Драпкін, який зазначив, що планування – це процес моделювання майбутньої діяльності, що формує оптимальні способи досягнення поставлених цілей за допомогою раціонального розподілу засобів, сил та часу [3, ст. 157].

Систему планування, на думку Р.С. Белкіна, можна розглядати як сукупність таких елементів: 1) аналіз вихідної інформації; 2) висування версій та визначення завдань розслідування; 3) визначення шляхів та способів виконання поставлених завдань; 4) складання письмового плану та іншої документації з планування розслідування; контроль виконання та корегування плану розслідування [2, с. 127]. Отже, через аналіз вихідної інформації, на підставі слідчих ситуацій, що склалися на певних етапах розслідування, плануються дії для виконання поставлених завдань.

Розслідування повинно бути організованим і цілеспрямованим, слідчі (розшукові) дії повинні виконуватись у визначеній послідовності. З цією метою здійснюється планування (в усній чи письмовій формі). Усна форма полягає в тому, що, отримавши повідомлення про подію хуліганства, орган дізнання або слідчий оцінює його і визначає, чи є достатньо підстав для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214 КПК України, ст. 296 КК України).

Відповідно до п. 1.2. Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії «Джерелом інформації про вчинення кримінальних правопорушень та інших подій, що надходить до органу внутрішніх справ, уповноваженого розпочати досудове розслідування, є: повідомлення будь-яких осіб та самостійно виявлені слідчих або іншою службовою особою органів внутрішніх справ з будь-якого джерела обставини кримінальних правопорушень; повідомлення

будь-яких осіб, які затримали підозрювану особу на місці вчинення правопорушення» [5]. В той же час бажано, як доречно зазначає І.В. Басиста, закріпити в законодавстві приводи та підстави для прийняття слідчим початкового процесуального рішення про внесення відомостей до ЄРДР [1, с. 35].

Планування розслідування хуліганства забезпечує швидке та ефективне проведення слідчих дій, оперативно-розшукових заходів та встановлення винної особи. Зрозуміло, що основу планування розслідування будь-якого злочину складають слідчі версії, тобто, як зазначає М.В. Салтевський, ймовірні припущення слідчого про подію злочину або особу злочинця в цілому чи окремі факти, що підлягають дізнанню [6, с. 281]. Слідчий, у свою чергу, використовує даний криміналістичний засіб для перевірки та побудови розслідування злочину на основі зібраної інформації. За обсягом визначення суті розслідування версії бувають загальними та окремими. При розслідуванні хуліганства загальними версіями є:

- мало місце вчинення кримінально-караного хуліганства;
- в даному випадку було вчинено дрібне хуліганство;
- вчинено не хуліганство, а інший злочин.

Поряд із загальними версіями висувуються і конкретні версії відповідно до окремих елементів та ознак складу злочину, передбаченого ст. 296 КК України:

- про особу хулігана і можливих місцях його перебування;
- про співучасників, очевидців та ще не встановлених потерпілих від вчиненого хуліганства і можливих місцях їх перебування;
- про місцезнаходження знарядь вчинення хуліганства;
- про причетність осіб, які вчинили хуліганські дії, до інших нерозкритих злочинів;
- про мотиви, мету та умисел хуліганства;
- про осіб, що наставляють неповнолітніх на шлях антисупільної поведінки.

Однак слід пам'ятати, що кількість і характер окремих версій залежить від сукупності певних факторів: обсягу та характеру зібраних доказів тощо. Якщо, наприклад, особа злочинця невідома, то з використанням криміналістичної характеристики особи хулігана можуть бути висунуті окремі версії, що передбачають можливість вчинення хуліганства особами:

- раніше судимими за хуліганство;
- негативно охарактеризованими за місцем проживання та роботи;
- що зловживають алкогольними напоями та ін.

Для перевірки версій використовуються відповідні засоби. Серед них О.О. Ексархопуло виділяє наступні: вибір слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, прийняття рішень щодо послідовності їх проведення та реалізація прийнятого плану їх проведення [7, с. 170]. Також важливе

значення при побудові та перевірці версій є співробітництво різних підрозділів міліції. Воно полягає, серед всього іншого, в обміні інформацією та даними, що є в їх розпорядженні. Важливою в боротьбі з хуліганством є роль підрозділів кримінальної міліції. Адже вони аналізують оперативну обстановку, вносять корективи в плани роботи з організації боротьби з хуліганством, виявляють причини та умови вчинення хуліганських проявів, здійснюють оперативні заходи для недопущення формування хуліганських груп тощо.

Підводячи підсумок, зазначимо, що планування досудового розслідування в кримінальних провадженнях стосовно хуліганства має дуже важливе значення. Адже розслідування завдяки цьому стає організованим і цілеспрямованим, слідчі (розшукові) дії будуть виконуватись у визначеній послідовності. Основу планування розслідування складають слідчі версії. Серед конкретних версій при розслідуванні хуліганства слід виділити наступні: про особу хулігана і можливі місця його перебування; про співучасників, очевидців та ще невстановлених потерпілих від вчиненого хуліганства і можливих місцях їх перебування; про місцезнаходження знарядь вчинення хуліганства; про причетність осіб, які вчинили хуліганські дії, до інших нерозкритих злочинів; про мотиви, мету та умисел хуліганства; про осіб, що наставляють неповнолітніх на шлях антисуспільної поведінки тощо.

Список використаних джерел:

1. Басиста І.В. Прийняття початкових процесуальних рішень слідчого на стадії досудового розслідування за КПК 2012 та 1960 років / І.В. Басиста // Перспективи розвитку діяльності органів досудового розслідування : процесуальний та організаційний аспекти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. – С. 28-35.
2. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. М., 1987. – 216 с.
3. Драпкин Л.Я. Основы теории следственных ситуаций. – Свердловск, 1987
4. Лузгин И.М. Расследование как процесс познания: Учебное пособие. – М., 1969. – 109 С.
5. Наказ МВС України №1050 від 19.11.2012 р. «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії».
6. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі); Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.
7. Эксархопуло А.А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях. Учебное пособие / А.А. Эксархопуло // СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 450 с.

Кононенко Н.О.

здобувач кафедри криміналістики

та судової медицини

Національної академії внутрішніх справ

«СЛІДОВА КАРТИНА» ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ХУЛІГАНСТВА, ЩО ВЧИНЕНЕ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СПОРТИВНО-МАСОВОГО ЗАХОДУ

Розглядаючи сліди злочину, потрібно зазначити, що великого значення їм надавав ще Г. Грос, вважаючи їх джерелом інформації про подію злочину та, відповідно, особу злочинця [1, с.162]. Слід відмітити, що важливе значення має розташування слідів відносно місця вчинення злочину. Адже крім слідів, залишених на місці події, як доречно наголошує К.Д. Поль, можуть досліджуватись сліди, що були виявлені поза ним [3, с. 221]. Наприклад, речовини і матеріали з місця вчинення, можуть залишитись на одязі злочинця, що надасть змогу констатувати його присутність у зазначеному місці.

У ході вивчення кримінальних проваджень за злочинами, кваліфікованими за ст. 296 КК України, нами встановлено, що у 82 % випадків сліди виявлялися за місцем вчинення злочину. Тобто, при розслідуванні хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масового заходу, потрібно орієнтуватись на виявлення слідів і поза місцем злочину. Такі сліди виникають внаслідок дій злочинця щодо приховування суспільно-небезпечних дій чи їхніх наслідків (у 34 % випадків сліди вчинення хуліганських дій знаходились за місцем проживання особи злочинця, у 27 % – в інших місцях: місця проживання потерпілого, родичів злочинця тощо).

При знаходженні слідів, що вказують на певний спосіб учинення злочину, про що зазначають О.М. Колесниченко та В.О. Коновалова, можна виявити інші сліди, що зазвичай спостерігаються при певному способі вчинення злочину [2, с. 23]. Якщо розглядати взаємозв'язок способу вчинення злочину та слідів, то стає зрозумілим, що вони здійснюються, як наголошує В.В. Тіщенко, за принципом прямого та зворотного зв'язку. Тобто їх дослідження може здійснюватись, з одного боку, від інформації про спосіб злочину до пошуку, виявлення та дослідження слідів злочинних дій, а з іншого – від дослідження слідів до пізнання способу й інших обставин злочину [5, с. 115]. Погоджуючись з наведеними позиціями вчених щодо взаємозв'язку слідів злочину та способу його вчинення, зазначимо, що відповідний спосіб вчинення хуліганських дій залишає по собі відповідні види та кількість слідів. Саме тому виникає можливість віднайти усі сліди за певним способом учинення злочину даного виду і, навпаки, наявність певних слідів сприяє визначенню відповідного способу вчинення хуліганства під час проведення спортивно-масового заходу. В даному випадку доречно розглянути

класифікацію слідів, що були виявлені після вчинення хуліганських дій під час проведення спортивно-масового заходу, відносно об'єкта їх знаходження: тілесні ушкодження у потерпілого – у 56 %; тілесні ушкодження у злочинця – 29 %; пошкодження предметів обстановки – 72 %; інші (банкомати, громадський транспорт) – 34 %. Розгляд цих слідів надає змогу оцінити діяння та визначити способи його вчинення. Тілесні ушкодження – нанесення їх відповідними знаряддями, пошкодження предметів – застосування фізичної сили і т. ін.

Поняття «слідова картина», як зазначає М.В. Салтевський, включає ідеальні відображення і матеріальні сліди, як джерела видимих і невидимих, прогнозованих слідів, що утворилися в момент вчинення злочину [4, с. 421]. Ми погоджуємося з цією думкою і тому при розгляді слідів, що утворилися внаслідок вчинення хуліганських дій під час проведення спортивно-масового заходу, розглядатимемо їх у цих групах.

Хуліганство, вчинене словом, зберігається у вигляді ідеальних слідів у пам'яті свідків, потерпілих. Вивченням кримінальних проваджень за злочинами, кваліфікованими за ст. 296 КК України, нами встановлено, що у 100 % випадків у пам'яті осіб, які були присутні при вчиненні хуліганських дій під час проведення спортивно-масового заходу, залишалися ідеальні сліди. З них у 72% випадків ці сліди формувалися внаслідок безпосереднього сприйняття зазначених дій, у 28 % випадків – внаслідок бачення наслідків хуліганських проявів. У зв'язку з тим, що предметом безпосереднього посягання в досліджуваному злочині можуть бути здоров'я громадян, державне або суспільне майно, при вчиненні хуліганських дій під час проведення спортивно-масового заходу нерідко залишаються матеріальні сліди. Найбільш типовими з них є сліди ніг, пробоїни від дії холодної зброї або предметів, що її замінюють, ушкоджене або знищене майно, плями крові, а також виділення людського організму. При цьому із зазначеної кількості слідів на місці злочину були виявлені: сліди рук – у 12 % випадків; сліди крові та інших органічних речовин – 48 %; сліди засобів учинення злочину – 57%.

Також не можна оминати увагою кореляційні зв'язки, які вірогідно з'ясувати між «слідовою картиною» хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масового заходу, та іншими елементами її криміналістичної характеристики. Так, залежно від слідів, що залишились на місці події, ймовірним є встановлення способу вчинення злочину. Використання холодної зброї залишає по собі характерні тілесні ушкодження залежно від її виду. Під час вчинення футбольного хуліганства залишаються сліди, що вказуватимуть на різноманітні способи вчинення злочину. Так, використання фаєрів залишає по собі хімічні речовини на місці вчинення злочину, на потерпілих, злочинцях тощо. У ході цих діянь пошкоджується майно стадіону, що вказує на застосування сили фізично розвиненими особами. Залишені фанами-суперниками написи на інвентарі футбольних

клубів вказують на використання тих чи інших технічних засобів (балончиків, пакетів з фарбою тощо).

Підсумовуючи, зазначимо, що при вчиненні хуліганських дій під час проведення спортивно-масових заходів виникає велика кількість слідової інформації. Але це не надає підстав для спрощеного пошуку, виявлення та використання слідів. У даній категорії справ досить важливо виявляти сліди на початковому етапі розслідування, адже саме в цей час вони найбільш помітні і якісні. «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масових заходів, охоплює зміни в обстановці місця вчинення злочину, сліди-відображення, речові докази (предмети, що мають відношення до справи), документи, а також особи, які можуть бути допитаними для отримання доказової інформації.

Список використаної літератури:

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. –Новое изд., перепеч. С изд. 1908 г. –М.: ЛексЭст, 2002. – 1088 с.
2. Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика преступлений. Х., Юр. Ин – т, 1985.
3. Поль К.Д. Естественно-научная криминалистика: (Опыт применения научно-технических средств при расследовании отдельных видов преступлений) : Пер. С нем. – М.: Юрид. лит., 1985. – 304 с.
4. Салтєвський М.В. Криміналістика (у сучасному вигляді): Підручник.-К.: Кондор, 2005. – 588 с.
5. Тіщенко В.В. Корисливо-насильницькі злочини: криміналістичний аналіз: Монографія. – Одеса: Юридична література, 2002. – 360 с.

Костира О.М.

здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ ЗА ГРАБЕЖАМИ ТА РОЗБОЯМИ, ВЧИНЕНИМИ РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ – ЗАПОРУКА УСПІХУ ЇХ РОЗСЛІДУВАННЯ

Протидія злочинним проявам є одним з основних завдань правоохоронних органів нашої держави. У даній діяльності застосовуються засоби і методи розроблені багатьма юридичними науками, серед яких одне з основних місць займає криміналістика. Криміналістику образно називають наукою про сліди, так-як вивчення механізму утворення слідів злочину та робота слідчого (суду), пов'язана з їх виявленням та аналізом, складають її основу [2].

Великого значення слідам злочину надавав Г. Грос, вважаючи їх

джерелом інформації про подію та відповідно особу злочинця [1]. Якщо розглянути зміст, яким наповнюються матеріальні та ідеальні сліди, то можна зробити висновок, що розкрити злочин це фактично встановити достатню кількість приналежних йому слідів.

Незважаючи на наявність значної кількості рекомендацій з розслідування грабежів та розбоїв, їх кількість з року в рік не зменшується. У той же час варто відмітити, що за значною їх кількістю злочинці не виявляються. Це, на нашу думку, значною мірою впливає до продовження вчинення кримінальних правопорушень, у тому числі більш тяжких. Також варто відмітити, що наявний у винуватців злочинний досвід визначає більш професійні їх дії як з підготовки, вчинення, так і з приховування своїх дій. Наведені дані вказують на те, що працівники правоохоронних органів відчують значні проблеми у діях, пов'язаних зі слідами злочину даного виду.

Зазвичай працівники органів внутрішніх справ при зборі матеріалів щодо вчинення вказаних фактів діють інтуїтивно, спираючись на власний досвід отриманий за іншими правопорушеннями. Однак, пошук деяких слідів за вчиненими раніше засудженими особами кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими у відповідності до ст.ст. 186, 187 КК України має свою особливість. У ряді випадків заходи, спрямовані на виявлення, вилучення всіх слідів проводяться не у повному обсязі.

З поділу слідів злочину на матеріальні та ідеальні [3], можна дійти висновку що матеріальні сліди необхідно відшукати, а що стосується ідеальних – знайти осіб які володіють інформацією про дану подію. Це у першу чергу –свідки правопорушення. На нашу думку, особа злочинця може бути визначена носієм інформації щодо цього злочину у випадку сприяння слідству та дачі правдивих свідчень. Останні у подальшому можуть бути перевірені, наприклад при проведенні відтворення обстановки та обставин подій та інших слідчих дій. Під час пошуку слідів необхідно приймати до уваги види слідів та місце їх знаходження. І види й розташування потрібно розглядати у взаємозалежності, оскільки без наявності якоїсь частини цих даних, відомості будуть неповними. Пошук може відбуватися як від виду слідів до місця їх розташування так і у зворотному порядку, від місця зосередження до їх виду. Як види утворених слідів так і їх розташування можуть залежати від способу вчинення грабежу та розбійного нападу. Виїзд на місце події сприяє висуванню припущень щодо ряду дій, вчинених злочинцем, розташування залишених матеріальних слідів, а також встановленню можливих свідків повідомлення.

Вивченням судово-слідчої практики нами встановлено, що у 100 % випадків у пам'яті осіб щодо яких було здійснено протиправні діяння розглядуваних категорій, залишались сліди.

Заслуговує на увагу розташування слідів по відношенню до місця вчинення злочину. Нами з'ясовано, що у 32 % випадків вони виявляються за

місцем вчинення злочину, та відповідно у 64 % – у інших місцях. При цьому із зазначеної кількості слідів на місці злочину виявляють: сліди рук у 75 % випадків, ніг 3 %, одорологічні 2 %, носії інформації з камер спостережень у 5 %. Не виключено виявлення й інших слідів.

Вагоме місце займають сліди поза місцем злочину. Їх виникнення (утворення) та знаходження залежить у першу чергу від виду використаного технічного засобу передачі повідомлення про загрозу. Усталеною є думка що кількість розкритих суспільно-небезпечних діянь знаходиться у прямій залежності від швидкості виявлення та вилучення слідів, оскільки час впливає на їх властивості та якість. Не є виключенням з цього правила і злочини щодо завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Сліди можуть відчувати на собі змін, котрі завдає злочинець, намагаючись приховати свої дії. Крім того сліди змінюються під впливом природних факторів, а також випадкових обставин.

З наведеного можна зробити висновок, що наявність знань щодо розташування, видів та інших відомостей про сліди, котрі залишаються у результаті вчинення раніше засудженими особами грабежів та розбоїв, забезпечить їх швидкий пошук, повне винайдення, якісне вилучення та подальше дослідження й використання під час проведення розслідування за кримінальними справами даного виду. Це у свою чергу забезпечить належний рівень розслідування злочинів зазначеної категорії, що буде значним внеском у забезпечення громадської безпеки в Україні. Зазначене не може не відобразитись на поліпшенні криміногенної ситуації у нашій державі.

Список використаних джерел:

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. –Новое изд., перепеч. С изд. 1908 г. –М.: ЛексЭст, 2002. – 1088 с.
2. Домбровский Р. Г. Следы преступления и информация. Известия вузов «Правоведение», 1988. – №3. – 120 с.
3. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді): Підручник.-К.: Кондор,2005. – 588 с.

Криворучко Д.І.
курсант групи ПС-0 41
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНИХ У ВЧИНЕННІ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ СКОЄНИК РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ

На сучасному етапі розвитку державності України та скеровуванні її політики в напрямку європейського суспільства постійно виникають проблеми у боротьбі зі злочинністю, які не дають нашій державі стати повноправним членом союзу європейських держав. Однією з таких проблем є суттєве збільшення кількості вчинених раніше засудженими особами грабежів та розбійних нападів, які залишають суттєві негативні наслідки на спробі розбудови сучасного європейського суспільства. Специфічною рисою означеного виду кримінальних правопорушень є підвищена суспільна небезпека, оскільки вони посягають не лише на власність, а й на особу. Повідомлення про вчинення грабежу або розбійного нападу постійно викликає суспільний резонанс, так як ця категорія кримінальних правопорушень характеризується значною зухвалістю, тяжкістю та складністю розслідування.

Перш за все, на нашу думку, є необхідність зазначити, що допит є слідчою дією, процесуальним засобом одержання й перевірки доказів на основі яких встановлюється наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню [1, с. 97].

Додатково необхідно вказати, що допит є найбільш розповсюджена слідча (розшукова) дія, яка здійснюється постійно, в незалежності від виду, тяжкості та специфіки кримінального провадження. Відносно допиту підозрюваного, то такий вид допиту здійснюється постійно, у кожному кримінальному провадженні, в якому особа, після повідомлення про підозру, набула статусу підозрюваного [2].

Особи, які раніше вже відбували покарання за скоєння кримінальних правопорушень, при вчиненні нового кримінального правопорушення є досить вигадливими у приховуванні вчиненого, а також, при діяльності, яка ставить за мету ввести працівників органів досудового розслідування в оману, щоб спробувати уникнути покарання.

При першому допиті підозрюваного у кримінальних провадженнях відносно кримінальних правопорушень у вигляді грабежів або розбійних нападів слідчому необхідно зрозуміти, що зазвичай перший допит є найбільш результативний, тому що особа, яку затримали, у перші години затримання перебуває у психологічно складному становищі [3]. Затримана особа розуміє,

що первинні данні, які дають можливість підозрювати її у скоєнні окремого кримінального правопорушення, працівниками органу досудового розслідування отримані, про те, що саме їм відомо підозрюваний не знає. Слідчому до першого допиту бажано підготуватись, якщо дозволяє час та обставини, окреслити необхідні питання, вивчити особу злочинця. Допит підозрюваного, потрібно проводити із застосуванням відеофіксуючої техніки. Це, в подальшому, сприятиме попередженню зміни показань підозрюваним, підготовці до проведення додаткового допиту підозрюваного, вже більш детально. На підставі вивчення матеріалів кримінального провадження та матеріалів попереднього допиту, окреслити вже більш вузько коло необхідних питань, порядок їх висвітлення та обрати тактичний прийом спілкування з раніше засудженою особою, яка підозрюється у скоєнні грабежу або розбійного нападу.

Потрібно також зазначити, що при попередньому допиті потрібно отримати максимальну кількість інформації, яка стосується, у тому числі алібі, оскільки йому підозрювані приділяють особливу увагу. У цих цілях вони заздалегідь розробляють відповідні легенди, набувають квитки на поїзд, на видовищні заходи, намагаються до і після вчинення злочину бути в оточенні одних і тих же людей, готують "свідків", що можуть "підтвердити" їх алібі [4, с. 178]. Тому при здійсненні заходів, які стосуються перевірки наявного алібі, співробітникам органів досудового розслідування необхідно більш детально здійснити перевірку усіх обставин, звичайно, на підставі отриманої при першому допиті інформації, а також враховуючи особливості вчинення злочинів спеціалізованим контингентом.

Отже, при спробі окреслення окремих аспектів першого допиту підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення досліджуваної категорії нами встановлено, що саме перший допит зазвичай дає слідчому підстави розуміти, яким саме чином буде проведене досудове розслідування, тобто, чи підозрюваний обрав тактику сприяння або навпаки. Також, перший допит надасть слідчому можливість поспілкуватись з підозрюваним у обстановці підвищеного психологічного тиску, здійснити спробу переконати підозрюваного, якщо наявні достатні докази, які підтверджують скоєння кримінального правопорушення саме цим підозрюваним, обрати шлях сприяння органам досудового розслідування та отримати в подальшому органами суду справедливе покарання, яке охопить всі обставини, які пом'якшують або обтяжують покарання.

Список використаних джерел:

1. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология : учеб. пособ. / В. Е. Коновалова. - Х. : Консум, 1999. - 157 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х.: Одісей, 2012. – 360 с
3. Теоретичні основи тактики затримання – [Електронний ресурс] – Режим

доступу: <http://bukvar.su/gosudarstvo-i-pravo/page,2,187023-Taktika-zaderzhaniya-podozrevaemogo-v-sovershenii-prestupleniya>

4. Волохова О.В., Егоров Н.Н., Жижина М.В. и др. Криминалистика: учебник (под ред. Е.П. Ищенко) – М.: "Проспект", 2011. – 504 с.

Лускатов О.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

ПРИЧИНИ ПОВТОРНОГО ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ЧИ НЕДОЛІКИ У ПІДГОТОВЦІ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЇ

Регламентация пред'явлення для впізнання у низці норм чинного КПК України не містить прямого дозволу чи заборони повторного проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, в зв'язку з чим питання щодо доцільності та законності провадження такого її різновиду досі залишається предметом дискусії. Серед науковців, які висловлювались з цього приводу, одні повністю заперечують цю можливість, інші допускають за певних умов. Зокрема, прихильники останньої з вказаних позицій в числі причин повторного пред'явлення для впізнання вказують наступні: 1) стало відомо, що особа, яка пізнавала, тимчасово знаходилась в стані розладу психіки, слуху, зору, відволікаючого впливу болю, тож не могла вірно сприймати все, що відбувається; 2) впізнання проводилось без належної підготовки, внаслідок чого умови сприйняття були створені гіршими, ніж на момент події, тобто при першому спостереженні об'єкту; 3) за відсутності об'єкту впізнання воно проводилось за фотографією, а потім з'явилась можливість безпосереднього пред'явлення; 4) особа за певних причин умисно не розпізнала об'єкт, а потім заявила про це, бажаючи знову прийняти участь у цій слідчій дії.

Підтримуючи першу позицію науковців, тобто тих, які заперечують можливість повторного пред'явлення для впізнання, пропонуємо свої доводи проти другої з розглядом кожної з перерахованих причин.

Проаналізуємо першу. В процесі розслідування дійсно може стати відомо, що особа під час впізнання знаходилась під впливом болю, у стані розладу зору, слуху, психіки. Для того, щоб заважати сприйняттю, ступінь впливу вказаних факторів повинен бути досить сильним. Тоді, з одного боку, стає незрозумілим, навіщо слідчий взагалі почав проводити впізнання, адже до його початку, коли він зустрічає особу й хоча б тимчасово спілкується з нею, він не може по зовнішніх ознаках не помітити її хворобливого стану. З іншого боку, сама людина, будучи хворою, скоріше за все взагалі не прийде на виклик, повідомивши про наявність у неї об'єктивної причини.

Також варто зазначити й те, що слідчий (прокурор) не може замість особи вирішувати, що їй щось заважало в процесі впізнання, оскільки об'єктивно не здатен за неї визначити ступінь впливу тієї причини, що нібито деформувала сприйняття.

Розглянемо другу з вказаних вище причин повторного проведення впізнання. Вчені-криміналісти традиційно серед елементів підготовки називають попереднє отримання інформації щодо об'єкту, котрий надалі може бути пред'явлений особі для впізнання, яке здійснюється шляхом допиту цієї особи. Саме під час проведення останньої процесуальної дії з'ясовуються дані стосовно умов сприйняття об'єкту тощо. Аналіз положень статей 228–232 КПК не дозволяє впевнено зрозуміти, чи повинен до пред'явлення особі об'єкта для впізнання проводитись її допит. У частинах 1 статей 228 та 229 зазначається, що перед тим, як пред'явити об'єкт (особу, річ) для впізнання, слідчий, прокурор *опитує* особу про зовнішній вигляд (ознаки) даного об'єкту та про обставини, за яких вона його бачила, про що складає протокол. Словосполучення «пред'явити для впізнання» не обов'язково слід розглядати лише як слідчу (розшукову) дію в цілому. Воно може характеризувати і частину (стадію) даної процесуальної дії, змістом котрої є лише демонстрація об'єкту особі, що пізнає. На жаль, відсутність чіткої регламентації в Законі порядку провадження слідчої (розшукової) дії дозволяє розуміти його положення по-різному, зокрема й таким чином, що розпочавши проведення даної дії особу опитують про можливість впізнання об'єкту; отримавши позитивні відповіді щодо здатності упізнати, здійснюють його демонстрацію серед інших схожих; потім з'ясовують, за якими ознаками особа впізнала об'єкт та фіксують все у протоколі. Подібна процедура не відповідає положенням криміналістичної тактики та існуючій практиці застосування КПК правоохоронцями, але й Закон повинен бути виписаний таким чином, щоб не виникало жодних сумнівів при його читанні.

Якщо трактувати положення чинного КПК таким чином, що до проведення впізнання здійснюється окрема процесуальна дія (допит чи опитування), що дозволяє отримати інформацію, на базі якої виконується підготовка до впізнання, незрозумілою є вказівка окремих авторів на її відсутність в якості підстави для повторного проведення слідчої (розшукової) дії, що по суті є порушенням вимог кримінально-процесуального законодавства (як чинного, так і попереднього).

Проаналізуємо третю з названих причин. Пред'явлення за фотознімком дає менш достовірний результат у порівнянні з впізнанням об'єкта в натурі, оскільки фотозображення є пласкою копією об'ємного оригіналу, а тому здатне спотворювати його ознаки. Слідчий повинен це враховувати й тому використовувати таке впізнання лише як останню можливість, коли достовірно з'ясовано, що об'єкт знищено. Відповідно до вимог статті 228 КПК, проведення впізнання за фотознімками виключає можливість подальшого пред'явлення особи для впізнання. Але законодавець не

окреслив у статті 229, чи стосується подібне правило пред'явлення речей для впізнання.

Четверта причина. На практиці іноді трапляються випадки, коли особа за певних причин умисно не впізнає об'єкт, а потім, через деякий час заявляє про це. На жаль проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії завжди передбачає певний тактичний ризик, виникнення якого повинен прораховувати слідчий. В усякому разі вірогідність посилення такого ризику зростає за умов недостатньо повного вивчення ним матеріалів кримінального провадження, отримання інформації про особу, що буде пізнавати, з інших джерел, в тому числі й оперативного характеру.

На нашу думку, окреслені випадки, за наявності котрих окремі вчені допускають можливість повторного впізнання, треба в кінцевому рахунку звести до недоліків у підготовці процесуальної дії, відсутності у слідчого (прокурора) достатнього досвіду та професійної інтуїції.

Лускатова Т.О.,
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ЧАСОВІ ТА ПРОСТОРОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ УЧИНЕННЯ УМИСНИХ ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ, ЩО СПРИЧИНИЛИ СМЕРТЬ ПОТЕРПІЛОГО

Існуюча на місці події обстановка здатна обумовлювати вибір злочинцем часу, місця та способу вчинення правопорушення, навіть можливої жертви тощо. Відповідно в її ознаках проявляються особистісні якості винних, мотиви їх дій тощо.

Досліджуючи обстановку вчинення умисних тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого, в контексті побудови криміналістичної характеристики зазначеного виду діяння, ми проаналізували низку ознак, що в зв'язку з даними про способи його вчинення, особу жертви та інших можуть сприяти висуненню версій, виявленню злочинця, зокрема: 1) часові характеристики: час доби, день тижня, пора року; 2) просторові характеристики: тип населеного пункту, територія вчинення діяння.

За даними анкетування співробітників правоохоронних органів з різних областей України, 30% умисно заподіяних тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого, відбуваються влітку, 25% – весною, 23% – восени, 22% – у зимову пору року. Схожий розподіл результатів, за винятком весняної пори, ми отримали після вивчення матеріалів кримінальних справ: влітку – 29,9% випадків, восени – 25,2%, взимку – 23%, весною – 21,9%. Тож, розбіжності за кількістю вчинених злочинів відповідно до пори року не є

суттєвими. На цьому ж наголошує й В.Г. Дрозд, за даними якої по вчиненню умисних тяжких тілесних ушкоджень також лідирує літо (35,9%) [2, с. 26].

Найбільша кількість досліджуваного виду посягань (на думку респондентів) припадає на вихідні або святкові дні (50% відповідей), менша – на п'ятницю або передсвяткові дні (33%) та найменша активність зловмисників спостерігається у інші робочі дні тижня (17%). В такій же послідовності розташувались і показники з вивчення кримінальних справ, що відповідно вказують на 39,9%, 34,9% та 25,2% випадків. Дещо схожі дані отримані О.В. Юровських: 47%, 45% та 8% [3, с. 43–44]. Вказані результати певним чином є передбачуваними, оскільки у вихідні відбувається багато різноманітних заходів, зустрічей, народних гулянь або святкувань, що для певної категорії громадян обов'язково супроводжуються вживанням великої кількості алкогольних напоїв, а це в подальшому стає каталізатором для розвитку конфліктних ситуацій, в окремих випадках з нещасливим кінцем. Цікаво, що зазначена вище тенденція стосується лише злочинців чоловічої статі, а жінки демонструють кримінальну активність у вихідні чи святкові дні та у понеділок-четвер. Не виключено, що у п'ятницю або у передсвяткові дні їх стримує зайнятість по господарству.

Анкетовані правоохоронці вказують, що протягом доби учинення умисних тяжких тілесних ушкоджень, котре призводить до смерті потерпілого, частіше відбувається у вечірній (з 18 до 24 год. – 44%) та у нічний (з 00 до 06 год. – 36%) час. Менша кількість таких посягань здійснюється у денні (з 12 до 18 год. – 14%) та ранкові (з 6 до 12 год. – 6%) години. Про вказані висновки свідчать і результати вивчення справ, зокрема, у вечірній час – 51,1%, нічний – 20,9%, денний – 19,7%, вранішній – 8,3% випадків. Схожі в цілому показники отримано й іншими науковцями. За даними О.В. Беспечного найчастіше (більше 78%) тяжка шкода здоров'ю спричиняється з 18 до 24 годин [1, с. 77]. О.В. Юровських нарахував 48% випадків учинення злочинів у вказаний проміжок часу [3, с. 43].

За результатами анкетування, найбільша кількість злочинних посягань досліджуваного виду вчинюється в обласних центрах та містах з населенням більше 500 тис. жителів (49% відповідей). Щодо показників по населених пунктах інших типів, то спостерігається пряма залежність у зменшенні кількості злочинів відповідно до щільності населення, зокрема, у районних центрах або містах з населенням до 500 тис. жителів – 26%, селища міського типу – 15%, у сільській місцевості – 10%. Зазначені результати в цілому збігаються з даними О.В. Юровських. У регіонах, де вчений проводив дослідження, 90% всіх злочинів було вчинено у містах та селищах міського типу і лише 10% у сільській місцевості [3, с. 39]. За даними В.Г. Дрозд умисне вчинення тяжких тілесних ушкоджень є більш характерним (87,7%) для міст, ніж для сільської місцевості (12,3%) [2, с. 26]. Вивчення нами матеріалів кримінальних справ також надало показники, подібні до вказаних вище: обласний центр та великі міста – 45%, районний центр та менші міста

– 28%, селища міського типу – 15,1%, сільська місцевість – 11,9%.

Зазначаючи безпосередньо місце, де найчастіше вчиняють умисні тяжкі тілесні ушкодження, що спричинили смерть потерпілого, респонденти вказували категорію «власна територія (постійна або тимчасова)» – 27%. Вивчення кримінальних справ надало більш вражаючий результат – 61,7%. Деталізуючи вказану категорію місця вчинення злочину, відповіді анкетованих та випадки по справах відповідно розподілились наступним чином: квартира – 13% та 32,2%, приватний будинок – 7,5% та 20,4%, присадибна ділянка – 3,5% та 6,8%, гуртожиток – 2,7% та 0,4%, кімната у готелі (санаторії, пансіонаті) – 0,3% та 0,4%, гараж – 0% та 1,5%. Значна кількість діянь досліджуваного виду вчинюється у місцях продажу спиртних напоїв, включаючи прилеглу до них територію – 15% відповідей респондентів та 9% випадків зі справ. Дослідження О.В. Юровських свідчить, що умисні спричинення тяжкої шкоди здоров'ю, котрі з необережності призвели до смерті потерпілого, найчастіше (83% випадків) здійснювались у квартирі, будинку, дачі [3, с. 42]. Слід також зазначити, що за нашими даними всі злочинці-жінки діяли виключно на власній або прилеглий до неї території. Тож, за наявності у приміщенні слідів чи інших ознак, що вказують на учинення посягання особою слабкої статі, доцільним буде висунення версії щодо причетності до спричинення умисних тяжких тілесних ушкоджень жінки, яка мешкає у цьому будинку, квартирі.

Аналіз отриманих даних дозволяє визначити ознаки типової обстановки вчинення злочинів досліджуваної категорії, а саме, що їх скоюють протягом всього року, незалежно від пори, хоча дещо частіше влітку, з 18 до 24 годин вихідного або святкового дня, переважно у квартирах та приватних будинках, розташованих у обласних центрах або у містах з населенням більше 500 тис. жителів.

Список використаних джерел:

1. Беспечный О.В. Теоретические и практические проблемы расследования преступлений, связанных с причинением тяжкого вреда здоровью: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О.В. Беспечный / Алтайский государственный университет. – Барнаул, 2003, – 241 с.
2. Дрозд В.Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В.Г. Дрозд / Київський національний університет внутрішніх справ. – К., 2009. – 202 с.
3. Юровских А.В. Расследование умышленного причинения тяжкого вреда здоровью, повлекшего по неосторожности смерть потерпевшего: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / А.В. Юровских / Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Сургутский государственный университет Ханты-Мансийского автономного округа» – Сургут, 2005. – 249 с.

Лютий В.В.

здобувач кафедри криміналістики,

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ З ДОПИТУВАНИМИ ЗА ФАКТАМИ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

У досудовому розслідуванні важливе значення має встановлення психологічного контакту з допитуваними особами, чим забезпечується якість та результативність проведення не тільки допиту, а й розслідування в цілому. Психологічний контакт – це найбільш сприятлива психологічна «атмосфера» допиту, яка сприяє взаємодії та взаємовідносинами між учасниками, певний «настрій» на спілкування [1, с. 197]. Психологічний контакт завжди має двосторонній характер, його встановлення і підтримання залежать як від слідчого, так і від допитуваного, хоча ініціатива повинна належати слідчому. Існує двосторонній контакт, в якому допитуваний відчуває, що він становить для слідчого певний інтерес. Тому для встановлення психологічного контакту вимагає від слідчого знання психології допитуваного. Він повинен враховувати його індивідуально-психологічні особливості, типологічні якості, психічний стан на момент допиту, життєвий досвід та ін.

Тактичні прийоми, спрямовані на встановлення психологічного контакту з допитуваним, ґрунтуються на використанні даних психології, логіки та інших наук. У цьому відношенні певний інтерес становлять способи впливу на людей, запропоновані Дейлом Карнегі. Він рекомендує шість таких способів: виявляти щирий інтерес до інших людей; більше усміхатися; пам'ятати, що для людини звук її імені – найбільш важливий звук людської мови; бути добрим слухачем, заохочувати інших розповідати вам про себе; ввести розмову в колі інтересів співрозмовника; давати людям відчути їх значущість і робити це щиро [1, с. 198].

Банальність деяких вище наведених прийомів є очевидною, однак це не позбавляє їх практичного значення при певній інтерпретації, тобто інтелектуальна здатність людини сприймати, розуміти та тлумачити інформацію яка надходить. Встановлення психологічного контакту потребує знань законів психології, умілого застосування розроблених криміналістикою тактичних прийомів допиту, а також врахування процесуального положення допитуваного. Особливо важко встановлення психологічного контакту з підозрюваними у незаконних заволодінь транспортними засобами, котрі завжди зацікавлені у результатах провадження. Адже допит їх в цьому зв'язку найчастіше проходить у психологічній боротьбі, особливо на первинній стадії. Нерідко таку «боротьбу» приходиться вести з недобросовісними свідками.

Для ефективного налагодження психологічного контакту при допиті необхідно розробити ситуаційно обумовлені етапи, які будуть враховувати характер слідчої ситуації, дозволять спрогнозувати послідовність дій слідчого та розвиток події у цілому. Сформульовані етапи встановлення психологічного контакту повинні: регулювати процес установа, підтримання та закріплення психологічного контакту; допомогти ліквідувати дію негативних чинників та усунути перекручення, що виникають із природи формування психологічного контакту; враховувати рівні формування психологічного контакту; дослідити можливості ефективного застосування тактичних прийомів його встановлення при проведенні допиту та ін.

Встановлення психологічного контакту ще не гарантує безконфліктності, особливо при допиті осіб, що перебували у складі організованої групи з метою незаконного заволодіння транспортними засобами. Не варто проводити різкого розмежування між етапами становлення психологічного контакту та етапами подолання конфлікту. Ці процеси тісно взаємопов'язані, оскільки слідчий, встановлюючи психологічний контакт, нерідко добивається подолання конфлікту, однак, у свою чергу безконфліктній ситуації на перших етапах його встановлення може мати місце латентний конфлікт контакт, нерідко добивається подолання конфлікту, однак, у свою чергу, безконфліктній ситуації на перших етапах його встановлення може мати місце латентний конфлікт.

Одним з головних методів психологічного впливу при допиті являється переконання. Суть його полягає в тому, що використовуючи матеріали конкретної справи і дані суспільної практики, а також позитивні приклади, почерпнуті з літератури або з життя, той, що допитує добивається перебудови суб'єктивних позицій допитуваного, переконує його в необхідності змінити свою поведінку. Це, по суті дія на інтелектуальну і емоційну сферу допитуваного із завданням опанування його вольових процесів [3, с. 364]. Окрім методу переконання, цілями одержання правдивих показань можуть служити інші прийоми, що спонукають допитуваного критично ставитись до власної особистості та поведінки. Таких прийомів декілька. При реалізації тактико-психологічних прийомів можуть ефективно використовуватись протиріччя, знайдених в показаннях допитуваного. Один з таких прийомів, частковості полягає в тому, що допитуваному демонструється невідповідність змісту його показань об'єктивної дійсності. Спонукаючи допитуваного до пошуку причин протиріч, цей прийом зрештою переконує його в неспроможності умисної брехні і стимулює спогад дійсних обставин. Цей прийом психологічної дії застосовується як і що сумлінно помиляються особам, що так і надають свідомо неправдиві свідчення.

Під час допиту особи, слід не забувати, що в цей момент слідчий робить типову, звичну справу, а допитуваний, можливо, запам'ятає це на роки. Він для слідчого - один з багатьох. Слідчий для нього представник органів

державної влади . Так потрібно бути уважливим, коректним, серйозним та справедливим. Авжеж по слідчому будуть судити всіх представників. Це потрібно пам'ятати при кожному допиті [4, с. 12]. Таким чином можемо дійти висновку, що встановлення психологічного контакту при проведенні допитів за кримінальними провадженнями за фактами незаконних заволодінь транспортними засобами, вчиненими організованими групами є обов'язковою складовою проведення результативних допитів. Цим слідчий зменшить можливість дачі неправдивих свідчень, визначиться із найбільш доцільною лінією проведення допиту, застосування тактичних прийомів. У результаті буде зменшено кількість часу на проведення допитів та забезпечено якість їх проведення.

Список використаних джерел:

1. Шепитько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. / Шепитько В. Ю. – Х. : ООО «Одиссей», 2005. – 368 с.
2. Чуфаровский Ю. В. Психология оперативно-розыскной деятельности / Ю. В. Чуфаровский . – 2-е изд., доп. – М. : МЗ-Пресс, издат. Воробьев А. В., 2001. – 208 с.
3. Крылов И.Ф. Криминалістика Крылов В.Ю. – Л. - 1976. – 591с.
4. Настольная книга следователя / Кол. авт. – М. : Госюриздат, 1949. – 874 с.

Малієнко І.І.

курсант групи ГБ-232

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОЗНАКИ ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ ТА ЇХ КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

У механізмі злочину людина є основним джерелом криміналістичної інформації. Людина як суб'єкт взаємодії і слідоутворення, а також її ідентифікація становить один з багатопланових об'єктів дослідження науки криміналістики. В сучасній науці криміналістики у науковців виникає коло невирішених, а також можна вказати, суперечливих питань відносно криміналістичного значення ознак зовнішності для ідентифікації. Переважно, це стосується «татуювання», «пірсингу», «таврування» та інші. Саме ці положення і становлять актуальність даної теми дослідження.

Ознака – це бік предмета, те, чим він відрізняється від йому подібних. Ознака – це межа якості об'єкта, його форма, розмір і відносне положення частин цілого, за допомогою яких можна «визначити чи описати об'єкт». Ознака – це зовнішній вигляд, вона очевидна і доступна для безпосереднього сприйняття. Звідси зовнішні властивості об'єктів у криміналістиці доцільно називати ознаками. Властивість – це в основному внутрішній бік об'єкта, його якість, укладена в зовнішніх межах будь-якого тіла. Отже, ознаки і властивості притаманні будь-якому матеріальному об'єкту. Люди і речі (предмети) являють собою матеріальні утворення, кожне з них займає певний

об'єм матеріальної субстанції [1, с. 103].

На думку Т.В. Аврер'янова, Р.С. Белкіна, Ю.Г. Корухова загальноприйнятою в криміналістиці є класифікація ознак зовнішності людини на такі види: *анатомічні* (ті, що характеризують особливості форм і будівлі тіла в цілому чи окремих його частин), *функціональні* (особливості рухів тіла, що виявляються при здійсненні визначених дій, особливості мови) [2, с. 337-338], *супутні* (особливості одягу, що носить, взуття та аксесуарів). В кожній цій групі ознак в залежності від частоти їх стрічання та місця розташування виділяють особливі та помітні прикмети [3, с. 307-308].

Близькими до такої думки були В.П. Сабадаш та М.О. Ларкін. Але вони зазначають, що ознаки зовнішності людини (матеріальні та ідеальні сліди-відображення) є основою для ідентифікації особи та їх можна поділити на три групи: 1) загально фізичні ознаки (стать, вік, расова приналежність тощо); 2) анатомічні ознаки (зріст, будова тіла, форма голови, носа, рота, колір волосся тощо); 3) функціональні ознаки (міміка, жести, хода, мова, голос, навички та інше) [4, с. 66].

На думку М.В. Салтевського зовнішні ознаки поділяють на анатомічні (власне зовнішні) і внутрішні – структурні, які називаються властивостями. Анатомічні ознаки – це вроджені особливості форми, розміру і розташування (локалізації) окремих частин тіла людини, що дозволяють виділяти її як звичайне фізичне тіло. Фігура, ріст, постава; форма обличчя, спинки носа, розмір чола, рота, будова шкіри на пальцях рук і підшвах ніг – усе це зовнішні ознаки людини. Вони відображають зовнішній бік анатомічної будови на відміну від її внутрішніх властивостей, що характеризують якісно-кількісну структуру тканин на молекулярно-клітинному і генетичному рівнях. Серед ознак зовнішності в криміналістиці слід розрізняти власні ознаки не тільки будови тіла людини, а й окремих його частин: шкірних візерунків на пальцях рук і ніг, будови зубів, шкіряного покриву обличчя, зокрема шкіри губ, щік, чола, кінчика носа, вушної раковини [1, с. 104].

На основі загальної класифікації необхідно розглянути криміналістичне значення таких ознак зовнішності людини як «татування», «пірсингу», «таврування» тощо.

Татування. Досить тривалий час в суспільстві татування на тілі людини сприймалося негативно, як елемент, який свідчить про кримінальне минуле особи, зайве захоплення рок-музикою, або членство в молодіжному угрупованні. У словнику слово «татування» тлумачиться у дещо негативному значенні, як нанесення малюнку наколюванням та втиранням під шкіру фарби [5, с.785]. Але є безперечним той факт, що в сучасному світі малюнок на шкірі людини (якщо він виконаний професійно) розцінюється часто, як прикраса, художній витвір.

Пірсінг. Альтернативним засобом виділення людини серед інших є пірсінг – проколювання шкіри на вухах, крилах носу, на губах, бровах, шкіри

в області вище пупка, інтимних частинах тіла, язика з наступним всовуванням в отвір різних предметів *Шрамування* – це спеціальне нанесення розрізів шкіри заданої форми і розміру, в результаті загоювання яких утворюються рубці у вигляді малюнка або візерунка. Плaskий слабовидимий малюнок із тонких шрамів утворюється внаслідок нанесення розрізів перпендикулярно поверхні шкіри, варіюється лише глибина занурення скальпеля. Рельєфний вигнутий візерунок, що видається над поверхнею шкіри, виникає внаслідок глибоких розрізів, що робляться під нахилом. Малюнок, що представляє собою рельєфні заглиблення в шкірі, утворюється внаслідок видалення (зрізання скальпелем) певних ділянок верхнього шару шкіри. *Таврування* – це нанесення на шкіру термічних, хімічних, іноді електричних опіків, які несуть у собі певний малюнок або візерунок [6, с. 394 - 395].

На нашу думку татуювання, пірсінг, шрамування і таврування є стійкими змінами на тілі людини, фактично їх можна віднести до анатомічних ознак, які з урахуванням їх характеру та місця знаходження можуть бути визнані як особливі і навіть помітні прикмети особи. А їх характерні ознаки в отворі від пірсінгу у світлі наведеної криміналістичної класифікації повинні бути віднесені до супутніх ознак зовнішності людини. Названі ознаки, поява яких обумовлена певними молодіжними течіями у суспільстві можуть ефективно використовуватися при розкритті і розслідуванні злочинів. Адже татуювання, проколи шкіри від пірсінгу та рубці від шрамування і таврування є особливими прикметами зовнішності людини, які притягають увагу людей. Тому вони добре сприймаються і запам'ятовуються очевидцями злочину.

Слід зазначити, що пред'явлення для впізнання за ознаками зовнішності, серед яких зазначені татуювання, проколи шкіри від пірсінгу, рубці від шрамування або таврування, не має специфіки тільки, коли об'єктом впізнання виступає труп людини. В цьому випадку вказана особлива прикмета виступає допоміжною ідентифікуючою ознакою. У випадку, коли впізнанню підлягає жива особа, зовнішність якої має вказані особливості, процедура її ідентифікації дещо ускладнюється. Так, якщо свідок, описуючи зовнішність певної особи, крім інших ознак зовнішності вказує на наявність в неї на закритих ділянках тіла татуювань, проколів шкіри від пірсінгу, рубців, необхідно крім пред'явлення для впізнання проводити огляд такої особи. При цьому в ході пред'явлення для впізнання свідок не повинен бачити дану особливу прикмету на тілі особи, що пред'являється, а впізнати її за іншими ознаками зовнішності. А вже в ході огляду буде зафіксований факт наявності у особи даної прикмети та її особливості, що попередньо встановлені в ході допиту свідка, який їх запам'ятав. Інакше буде грубо порушена процедура даної слідчої дії, і її результати не будуть виступати доказами в кримінальному провадженні [6, с. 396].

В разі, коли свідок крім наявності певного татуювання, проколу в шкірі, шраму чи рубцю не запам'ятав інших ознак зовнішності особи (в силу свого особливого емоційного стану чи об'єктивних умов, в яких він бачив її), необхідно провести детальний допит свідка (з встановленням зазначених вище характеристик особливої прикмети) з наступним освідуванням особи, що підозрюється. Саме таким чином буде встановлений факт наявності у певної особи особливої прикмети та її окремі ознаки. Якщо свідок запам'ятав тільки особливість прикраси в отворі від пірсінгу у особи, пред'являти для впізнання необхідно тільки її в числі інших прикрас даного виду.

Отже, виходячи з вищезазначеного необхідно вказати, що сучасне суспільство часто характеризується наявністю новітніх ознак зовнішності, які несуть в собі досить об'ємну інформацію. Але, дане питання потребує більш повного поглибленого дослідження в даному напрямку вітчизняними та зарубіжними вченими, оскільки ознаки зовнішності людини та їх криміналістичне значення відіграють важливу роль в здійсненні їх ідентифікації.

Список використаних джерел:

1. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 588с.
2. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криміналістика: Учебник /Под ред. Р.С. Белкина. –М., 1999.
3. Криміналістика: Учебник /Отв. ред. Н.П. Яблоков. –М.: Изд-во БЕК, 1996.
4. Сабадаш В.П. Криміналістика [текст] : навч. посіб. / В.П. Сабадаш, М.О. Ларкін. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 228 с.
5. Новейший словарь иностранных слов и выражений. –Мн., 2006
6. Пазинич Т.А., Лапта С.П., Загорулько В.В. Про новітні ознаки зовнішності людини та їх криміналістичне значення // Форум права. -2008. -№ 2. –С.394-398 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08ptaikz.pdf>

Малий П. В.,
начальник відділу
криміналістичних досліджень
НДЕКЦ при УМВС України
в Дніпропетровській області

**ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ КПК УКРАЇНИ
ЩОДО ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

В умовах сучасного розвитку держави, наближення її до європейських норм і стандартів, неминучі відповідні зміни в законодавстві. Підтвердженням цього факту є прийняття нового Кримінального

процесуального кодексу України (далі КПК України), який тягне за собою зміни у багатьох інших нормативних актах, які регламентують діяльність окремих підрозділів ОВС, в тому числі і експертних.

У статті 69 КПК України серед учасників кримінального провадження визначено, що: «експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України "Про судову експертизу" на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого».

Але за штатним розкладом експертні установи системи МВС України підпорядковані начальнику слідчого управління (перший заступник начальника ГУМВС України), який являється стороною обвинувачення (ст. 3 ч. 1 п. 19). Тому, з метою виключення прецеденту для відводу експертів або експертних установ МВС пропонуємо ввести підпорядкованість експертних підрозділів при ГУМВС безпосередньо начальнику ГУМВС в області, так як останній не являється стороною кримінального провадження.

За положеннями нового КПК України законодавець дещо розширив та доповнив, процесуальний статус експерта, а саме:

- передбачив можливість експерта «бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження і без дозволу слідчого» (ст.69 ч.3 п.3 КПК України);

- надав право експерту «ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні» (ст.69 ч.3 п.5 КПК України);

- «одержувати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт» (ст.69 ч.3 п.6 КПК України);

- «користуватися іншими правами, передбаченими Законом України: "Про судову експертизу"» (ст.69 ч.3 п.8 КПК України).

Але, якщо ж проаналізувати положення Законом України: "Про судову експертизу", помітно, що права експерта визначено у тому ж обсязі, що і в КПК України за винятком доповнення: «подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта». А далі, у нормах цього закону законодавець зазначив, що «інші права судового експерта передбачаються процесуальним законодавством».

Вважаючи, що вказаний закон визначає правові та організаційно-фінансові основи судово-експертної діяльності, доцільно у ньому залишити лише відсильні (до КПК України) норми з прав експерта. І одночасно в

самому КПК конкретизувати процесуальний статус експерта і більш чітко визначити його права та видалити відсилку (до вказаного закону) норму.

За аналогією пропонуємо вчинити і з обов'язками експерта, оскільки порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України (ст. 1 КПК України), а експерт є одним з суб'єктів такого провадження. Закон України: "Про судову експертизу" не повинен дублювати права та обов'язки цього учасника, а лише позначити, що перелік прав та обов'язків експерта розміщений в КПК України.

Новим КПК України на експерта покладено ряд обов'язків, які не зовсім узгоджуються з іншими його нормами, а саме:

1) «особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності – роз'яснити його» (ст.69 ч.5 п.1 КПК України). Одночасно законодавець у ст. 518 КПК України наголошує: «дані, що містять охоронювану державою таємницю, в описовій частині висновку експертизи не зазначаються».

2) «прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту» (ст.69 ч.5 п.2 КПК України). Але, якщо мова йде про допит експерта слідчим, прокурором, то зрозуміло, що він проводиться на стадії досудового розслідування. У той же час глава 20 КПК, що регламентує проведення слідчих (розшукових) дій і регламентує процесуальний порядок їх проведення, не передбачає такої слідчої дії як допит експерта слідчим чи прокурором. Виникає питання, щодо оформлення цієї процесуальної дії слідчим, прокурором, оскільки у загальних правилах допиту (ст. 224 КПК України) зазначено лише особливості допиту свідків, потерпілих та підозрюваних. До того ж не зрозуміло, чи можна діяти слідчому, прокурору за аналогією процедури допита експерта в суді, а саме, проводити допит двох експертів одночасно, коли у їх висновках існують протиріччя? Вважаємо, що ця нормативна прогалина повинна бути усунута, шляхом доповнення КПК України регламентацією допиту експерта на стадії досудового розслідування.

Далі законодавець зобов'язує експерта «забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта» (ст.69 ч.5 п.3 КПК України). У той же час, залучити експерта КПК України дозволено кожній стороні (захисту, обвинувачення) та потерпілому, до того ж, захист має право і самостійно залучити експерта для проведення експертизи за свої кошти без узгодження з органами досудового розслідування. І тому, виникає питання щодо можливості подальшого проведення експертиз за цими ж об'єктами експертного дослідження. На нашу думку, у випадку проведення експертизи на стадії досудового розслідування за ініціативою сторони захисту необхідно передбачити у КПК України обов'язкове отримання

дозволу слідчого, прокурора на повне або часткове знищення об'єкта експертизи якщо це не буде перешкоджати подальшому кримінальному дослідженню. Також слід викласти процедуру залучення експертів стороною захисту на договірних умовах (порядок надання речових доказів на експертизу, яким чином буде здійснюватись оплата за проведення експертизи та ін..).

Потребує уточнення і ст. 245 ч. 1 «У разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом.»

У випадку якщо проведення експертизи доручено судом, спеціаліст ні в якому разі не має права самостійно вилучати зразки, особливо, якщо це пов'язано з вилученням зразків наприклад за місцем мешкання осіб, або ж в організаціях чи підприємствах.

Зразки повинні відбиратись у суді в присутності учасників судового засідання, а за необхідності з залученням спеціаліста для консультації. Ця процедура потребує чіткої регламентації.

Далі законодавець зобов'язує експерта «не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати» (ст.69 ч.5 п.4 КПК). З цього випливає, що експерт, залучений стороною захисту для проведення обов'язкової експертизи, не має право давати показання на допиті слідчому, прокурору стосовно наданого ним висновку. Одночасно ст. 290 КПК «Викриття матеріалів іншій стороні» наголошує, що при завершенні досудового розслідування прокурор або слідчий зобов'язані надати доступ іншій стороні до всіх матеріалів, серед яких можуть бути і висновки експертів. А сторона захисту за запитом прокурора зобов'язана надати доступ лише до речових доказів, їх частин, документів та доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді. Зазначений перелік не містить висновок експерта, що на нашу думку ставить сторони процесу на досудовому розслідуванні у нерівні процесуальні умови, порушуючи тим самим принцип змагальності сторін (п.15 ч. 1. ст. 7 КПК).

Наявна проблема проведення експертизи по злочинах передбачених ст. 263 КК України. Для внесення до ЄРДР та ініціювання досудового розслідування необхідні підстави у вигляді експертизи яка підтверджує про вилучення у особи вогнепальної зброї чи холодної зброї. Але експертиза може бути призначена тільки в рамках досудового розслідування. Це також

відноситься до ст.307 та 309 КК України.

На нашу думку вирішення даного питання можливе шляхом внесення процесуального порядку призначення та проведення експертиз по даних злочинах до початку кримінального провадження.

Положення нового КПК України істотно змінили процесуальний статус експерта та підкреслюють принцип змагальності сторін та свободи в поданні ними своїх доказів до суду і у доведенні перед судом їх переконливості. А доопрацювання зазначених в даній доповіді пропозицій покращить організацію роботи не тільки експертів, а й інших сторін та учасників кримінального провадження.

Ніжнов В.В.

викладач кафедри криміналістики,
суудової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ ПІД ЧАС ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ НА ЕТНІЧНІЙ ОСНОВІ

Психологічний контакт є важливим тактичним прийомом, який застосовується слідчими під час проведення слідчих дій. Вербальний спосіб спілкування з підозрюваними має велике значення, зокрема під час проведення допиту.

Питаннями проведення допиту підозрюваних займалися такі М.В. Салтевський, О.В. Ряшко, Т.П. Матюшкова, М. І. Скригонюк, В.П. Бахін, В.В. Баранчук, Т. Шмиголь, В.Я. Марчак та інші.

Загалом, психологічний контакт — це найбільш сприятлива психологічна «атмосфера» допиту, яка допомагає взаємодії та взаємовідносинам між її учасниками, це певний «настрій» на спілкування. Завдяки правильному встановленню психологічного контакту можна отримати достатню кількість вербальної інформації. Вербальна інформація, як доречно зазначає Л.Д. Удалова, – це мовленнєве (вербальне) повідомлення учасника кримінального процесу в процесі проведення вербальних слідчих дій, яке отримується мовними засобами спілкування з приводу досліджуваних у справі обставин з використанням даних про соціальні, психологічні, фізіологічні якості та стани особи, що отримуються шляхом дослідження немовних засобів спілкування [7].

Підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 КПК України, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення [5]. Психологічний контакт під час допиту зазначеної категорії осіб передбачає можливість

виникнення двох його рівнів: 1) коли допитуваний бажає давати показання та 2) коли його примушують до цього. Такий контакт може йти з наростанням, а може гаснути чи може раптово виникнути і так само раптово зникнути.

Вже сам факт притягнення особи до слідчих дій як підозрюваної впливає на різку зміну її соціального статусу, на значне звуження соціально-рольових функцій, завдає певних потрясінь у психіці. Часто допитуваному невідомо, якими доказами володіє слідчий, які слідчі дії можуть бути проведені, яке остаточне рішення буде прийняте. Така ситуація викликає сильні психічні переживання, тривогу, відчуття страху. Особливий стан суму, обурення, гніву і образи відчуває невинна людина, яку підозрюють у вчиненні злочину. Вона може відчувати безпорадність, розгубленість, острах щодо можливості спростувати висунуті проти неї звинувачення.

Психологічний вплив на підозрюваного з боку слідчого може викликати як прихильність, спонукати до відвертості та щирого бажання допомогти слідству, так і навпаки, різну негативну реакцію, що проявляється у припиненні спілкування, або маніпулюванні, наданні неправдивої інформації. Під час допиту підозрюваного, на що вказує В.К. Весельський, у його показаннях можливі перекручення, які є наслідком свідомої неправди [3, с. 28].

Психологічний контакт завжди має двосторонній характер, його встановлення і підтримання залежить як від слідчого, так і від допитуваного, хоча ініціатива повинна належати слідчому. Тому встановлення психологічного контакту, як відмічає В.Ю. Шепітько, вимагає від слідчого знань психології підозрюваного [4, с. 357]. Він повинен враховувати його індивідуально-психологічні особливості, типологічні якості, психічний стан на момент допиту, життєвий досвід та ін.

Встановлення психологічного контакту само по собі не приходить. Йому передують низка необхідних певних прийомів впливу на психіку допитуваного. Загальним правилом обрання прийомів установа психологічного контакту є їхня науковість, допустимість та відповідність демократичним принципам судочинства, відсутність елементів прихованого або явного насильства. Такими прийомами можуть бути:

- виявлення інтересу до особи підозрюваного;
- виклик зацікавленості в підозрюваного до спілкування та його результатів (бесіда на різноманітні теми, повідомлення про виявлені докази, демонстрація окремих виявлених речових доказів, обізнаності в обставинах справи та ознайомлення з обставинами, які пом'якшують вину);
- звернення до логічного мислення підозрюваного, яке полягає у переконанні про неминучість розкриття злочину, встановлення тих чи інших фактів;
- виклик емоційного стану шляхом звернення до почуттів гідності, честі, сорому, каяття;
- звернення до закону, роз'яснення важливості та значимості

необхідної інформації;

- вплив позитивними якостями слідчого (справедливістю, ввічливістю, доброзичливістю, неупередженістю, коректністю, вмінням вислухати до кінця, не підвищенням голосу).

Зазначені форми, прийоми та методи психологічного впливу на особу, про що наголошує В.Я. Марчак, є такими, які абсолютно не суперечать чинному законодавству і схиляють особу до спілкування, що може дати найбільш ефективні результати допиту [6].

Встановлення психологічного контакту створює найбільш сприятливу психологічну атмосферу спілкування, в результаті чого в допитуваної особи змінюється негативний емоційний стан, психологічне ставлення та соціальна позиція, а у слідчого формуються позитивний емоційний настрій та прагнення досягнути істини. Якщо психологічний контакт не буде встановлено, то це, як зазначає В.В. Баранчук, «призводить до виникнення конфліктних ситуацій, відмови від надання свідчень, надання неповних чи неправдивих показань допитуваною особою» [1, с. 326].

Підводячи підсумок, зазначимо, що психологічний контакт – це важливий тактичний прийом, який може використовуватися під час проведення будь-яких слідчих дій. При допиті підозрюваного у більшості випадків встановлення психологічного контакту несе важливе, а іноді вирішальне значення. Адже правильне його застосування дає можливість виходити з конфліктних ситуацій, які в даній категорії допитів найбільш розповсюджені.

Список використаних джерел:

1. Баранчук В.В. Поняття та ознаки психологічного контакту в процесі допиту / В.В. Баранчук // Збірник наук. праць. Випуск 17 / ред. кол.: В.І. Борисов (голов. ред.) та ін. – Х.: Кроссруд, 2009. – С. 326–332
 2. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К., 2007. – 992 с.
 3. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): монографія / В.К. Весельський. – К.: НВТ «Правник»; НАВСУ, 1999. – 126 с.
 4. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Ю Шепітька. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. — 728 с. Електронний ресурс <http://pulib.if.ua/part/7056>
 5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Електронний ресурс: <http://kodeksy.com.ua/kpku-2012/42.htm>
 6. Марчак В.Я. «Значення психологічного контакту при проведенні комунікативних слідчих дій» Електронний ресурс http://www.naiou.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/2002_2/mashak.htm
- Удалова Л.Д. Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. - К., 2006, електронний ресурс <http://disser.com.ua/content/129815.html>

Очеретяний В.А.

здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Слідчий експеримент є окремою слідчою дією, яка полягає у здійсненні дослідів з метою перевірки – чи могли відбутися за певних умов ті або інші події і яким саме чином. Вказана слідча дія є сильним психологічним засобом впливу на його учасників, оскільки отримані результати нерідко наочно свідчать про можливість або неможливість існування певного явища чи події, а спростувати їх підозрюваним буває досить важко. Тому слідчий експеримент є необхідним, а нерідко незамінним способом перевірки й отримання нових доказів. Слідчий експеримент відноситься до похідних слідчих дій і проводиться, як правило, на подальших етапах досудового розслідування.

До основних завдань слідчого експерименту можна віднести: встановлення точного механізму учинення злочину; перевірка висунутих слідчих версій; виявлення причин і умов, що сприяли або перешкождали учиненню злочину; перевірка й уточнення фактичних даних, одержаних за результатами проведених окремих слідчих дій; отримання нових доказів; встановлення й усунення протиріч в показаннях підозрюваних, свідків та потерпілих; визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину тощо [1].

Дослідження кримінальних проваджень (354) дозволяє дійти висновків, що у слідчій практиці проводяться такі види слідчих експериментів: встановлення можливості спостереження або сприймання якого-небудь факту чи явища; встановлення можливості існування якого-небудь факту чи явища; встановлення можливості здійснення якої-небудь дії в певних умовах; встановлення наявності або відсутності у конкретної особи певних професійних вмінь та навичок; встановлення можливості учинення тих або інших дій за визначений час; встановлення послідовності розвитку певної події та механізму злочину чи окремих його елементів; встановлення меж поінформованості особи про факти, що цікавлять слідство.

На підставі узагальнення правоохоронної практики, вивчення кримінальних проваджень та опитування слідчих можна вказати, що до основних тактичних умов проведення слідчого експерименту можна віднести:

1. Проведення слідчого експерименту в умовах, максимально

наближених до тих, у яких відбувалася подія, факт або явище. Усі експериментальні дії доцільно проводити за оптимальних умов у тих місцях де і відбувалася досліджувана подія. У цьому випадку слідчий повинен враховувати місце, час, період доби, погодні й кліматичні умови, освітлення, тривалість, темп та послідовність дій, обставини, які не підлягають відтворенню та ін. Особливо це стосується дослідів, при яких перевіряється можливість спостереження або сприймання якого-небудь факту (явища); існування якого-небудь факту (явища); здійснення якої-небудь дії за певних умов або встановлення послідовності розвитку певної події та механізму злочину чи окремих його елементів.

2. Використання під час експерименту тих же приладів, механізмів, пристроїв та матеріалів, що використовувалися під час злочинної події. Під час проведення дослідницьких дій доцільно використовувати такі ж прилади, механізми, пристрої та матеріали, що застосовувалися і при учиненні злочинів. Не доцільно під час проведення експерименту використовувати об'єкти, які є речовими доказами за кримінальною справою, що обумовлюється можливістю їх знищення або пошкодження. При неможливості використання вказаних об'єктів у експерименті, слідчий може застосувати предмети-аналоги або натурні макети. Вказане певним чином може вплинути на психологічні позиції злочинців і викликати у них переживання, аналогічні тим, які вони відчували під час учинення злочинів, що може сприяти щирому зізнанню.

3. Неодноразове й поетапне проведення дослідів та повторення випробувальних дій у змінних умовах. Усі дослідницькі дії повинні проводитися неодноразово і у змінних умовах, з метою забезпечення достовірності та виключення можливості отримання випадкових результатів. Головною метою неодноразового повторення дослідів є отримання достовірного результату. Кількість повторень визначається слідчим залежно від характеру справи, тривалості кожного дослідження та ситуації, що склалася.

4. Обмежена кількість учасників слідчої дії та проведення необхідних експериментально-дослідницьких дій, максимально схожих з тими, що мали місце у дійсності (за послідовністю, способом, характером, темпом тощо).

5. Залучення свідка, потерпілого або підозрюваного до проведення експерименту. Залучення свідків і потерпілих може дозволити більш чіткіше відтворити ті чи інші обставини події.

6. Проведення слідчого експерименту з кожним підозрюваним окремо. Так, у тих випадках, коли виникає необхідність провести слідчий експеримент з кількома підозрюваними, слідчий повинен виїхати на місце і провести дослідницькі дії з кожною особою окремо. Проведення експериментальних дій за участю кількох злочинців одночасно є недопустимим, оскільки тягне за собою можливість узгодження ними своїх дій. Окрім того, пояснення одного учасника експерименту будуть мати навідний характер по відношенню до інших. Вказаний тактичний прийом

дозволяє запобігти попередній змові співучасників між собою та негативному впливу їх один на одного.

При розслідуванні багатоепізодних кримінальних проваджень, складних злочинів, особливо вчинюваних організованими злочинними групами та злочинними організаціями, слідчим необхідно пам'ятати, що вони мають масштабний (за територіальністю) характер, що ускладнює проведення слідчої дії за усіма виявленими епізодами злочинної діяльності не лише через дефіцит часу, але й через недостатність необхідних сил та засобів. У таких випадках доцільно обов'язково проводити цю слідчу дію на місцях вчинення найбільш складних і значних для кримінальної справи епізодів злочинної діяльності групи. За іншими епізодами у таких умовах необхідно обмежитися ретельним слідчим оглядом, додаючи до нього схеми, які власноручно виконані злочинцями, у яких відбиваються усі істотні риси й особливості місць подій і динаміка окремих злочинних дій. Графічні зображення ретельно перевіряються показаннями потерпілих, свідків та інших співучасників злочинів. Однак така рекомендація може бути реалізована лише у виняткових випадках. Отже, слідчий експеримент є найбільш трудомісткою і складною слідчою дією, оскільки в ньому приймає участь значна кількість осіб. Результати правильно проведеної слідчої дії відіграють важливу роль у процесі доведення вини осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, особливо при їх відмові від раніше даних показань або у випадку смерті. Якісне та ефективне проведення цієї слідчої дії вимагає ретельної підготовки, чіткої організації та використання низки тактичних прийомів й комбінацій, що дозволить одержати правдиві показання та довести причетність певних осіб до злочинної діяльності [2].

Список використаної літератури:

1. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : монографія / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. – 304 с.
2. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с.

Очеретяний М.А.

здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ**

Розслідування хуліганства, як і будь-яка окрема криміналістична методика, має певну структуру, важливим елементом якої є криміналістична характеристика злочину. Розглядаючи поняття і зміст досліджуваної категорії, слід зазначити, що на відміну, скажімо, від кримінально-правової криміналістична характеристика злочинів не має внутрішніх ознак, притаманних загальному поняттю злочину. Тобто, може існувати криміналістична характеристика певного виду чи групи злочинів або окремого конкретного злочину, але не злочинів узагалі.

Розглядаючи криміналістичну характеристику хуліганства, потрібно зазначити, що дане кримінально каране діяння існує в тому чи іншому вигляді в багатьох країнах світу. Наприклад, Кримінальним кодексом Данії в § 267 закріплюється положення про те, що «...будь-яка особа, яка посягає на честь іншої образливими словами чи поведінкою або висловлює, поширює неаргументовані відомості про дії, які, ймовірно, можуть принизити її чи викликати зневагу з боку інших громадян, караються штрафом чи звичайним узяттям під варту» [1]. А вітчизняні законодавці у ст. 296 КК України визначили хуліганство як «...грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом».

Визначивши це діяння в контексті законодавства, одразу слід зауважити, що криміналістична характеристика хуліганства не повинна впливати із загального поняття злочину. Вона мусить об'єднувати вивчення та узагальнення матеріалів про злочини, що кваліфікувались за ст. 296 КК України. Криміналістична характеристика хуліганства також має містити типові криміналістичні особливості цієї групи злочинів, учинених упродовж якогось періоду в межах певного регіону чи в цілому по Україні. Тобто, вона є продуктом наукового аналізу, що спирається на узагальнення значного емпіричного матеріалу, який повинен характеризуватися репрезентативністю і доброякісністю. Адже оцінка та висновки мають бути точними, повними і реальними.

Криміналістична характеристика хуліганства є категорією динамічною. Вона може змінюватися залежно від конкретних умов дійсності. Проте використання криміналістичної характеристики хуліганства може мати різні напрямки у діяльності працівників правоохоронних органів. Так, за ознаками способу, місця та часу його вчинення може бути висунута версія щодо особи злочинця і, навпаки, при затриманні хулігана та наявності даних щодо обставин злочину може бути побудована версія про вчинення цієї особою інших, ще нерозкритих злочинів.

Криміналістичну характеристику хуліганства можна визначити як систему відомостей про криміналістично значущі ознаки хуліганства, яка відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові та перевірці слідчих версій для вирішення основних завдань досудового розслідування.

Розглядаючи елементи криміналістичної характеристики злочинів, слід відзначити, що вони є досить різноманітними. Надати їх вичерпний перелік практично неможливо, оскільки він постійно змінюється, так само як мінливою є сама кримінальна практика. Усі елементи криміналістичної характеристики утворюють єдину структуру. Тобто практичне призначення криміналістичної характеристики злочинів виявляється насамперед у використанні її інформаційного компонента, коли слідчий порівнює узагальнену модель певного виду злочину з криміналістично значущими ознаками, що мають місце в конкретному випадку виявлення та розслідування злочинного діяння.

Виходячи з цього, криміналістична характеристика злочинів може розглядатися як система, що складається з елементів, котрі містять у собі окремі підсистеми – компоненти. Тобто до складу криміналістичної характеристики злочинів як інструменту розслідування, а не наукової категорії криміналістики, необхідно віднести тільки ті елементи, які відрізняються чіткою розшуковою спрямованістю. Тому ми згодні з тими авторами, які відносять до складу загальної криміналістичної характеристики чотири основні елементи (предмет, «слідову картину», обстановку та способи вчинення злочину). Проте вони не можуть розглядатися як єдина та незмінна система для всіх видів злочинів. Це найбільш типовий набір криміналістично важливих ознак, які покликані забезпечити службову функцію криміналістичної характеристики. Але стосовно окремих видів злочинів цей набір мав видозмінюватися, тобто скорочуватися чи розширюватися.

З урахуванням викладеного розглянемо структурні елементи криміналістичної характеристики хуліганства. Так, до основних елементів структури криміналістичної характеристики досліджуваного злочину М.В. Салтевський відносив безпосередній предмет злочинного посягання, типову «слідову картину», спосіб учинення злочину та особу злочинця [2, с. 16]. У свою чергу, В.І. Захаревський структуру криміналістичної характеристики хуліганства розумів як сукупність таких елементів: вихідна інформація про злочин, дані про способи його вчинення та приховування, відомості про знаряддя та засоби, що використовували злочинці; дані про обстановку, час, місце вчинення хуліганства; відомості про сліди хуліганських дій, їхні наслідки; характеристика особи злочинця; мотиви й цілі хуліганства; типологія потерпілого та його віктимні риси; характеристика та структура хуліганських груп, особливості злочинних проявів з їх боку [3, с. 13].

На підставі узагальнення правоохоронної практики та опитування працівників слідчих підрозділів, ми дійшли висновків, що систему елементів криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого групою осіб, складають: способи вчинення хуліганства; предмет злочинної діяльності; обстановка вчинення хуліганських дій; «слідова картина» вчинення хуліганства; особа злочинця (хулігана); особа потерпілого.

Підсумовуючи, слід відзначити, що дані криміналістичної характеристики можуть лише вказувати на ймовірність шуканих ознак у конкретному прояві хуліганства. Тобто, проаналізувавши особливості конкретного хуліганства та зіставивши встановлені дані про нього з даними криміналістичної характеристики, можна висунути відповідні слідчі версії. Саме тому питання криміналістичної характеристики хуліганства є актуальним і потребує подальшої розробки.

Список використаних джерел:

1. Уголовный кодекс Дании / Науч. ред. и предисл. С. С. Беляева ; пер. с даток. и англ. С. С. Беляева, А. Н. Рычевой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 230 с.
2. Салтевский М. В. О структуре криминалистической характеристики хулиганства и типичных следственных ситуациях / М. В. Салтевский // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1982. – Вып. 25. С. 13-21.
3. Захаревский В. И. Характеристика и методы разрешения следственных ситуаций по делам о хулиганстве : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика ; судебная экспертиза» / В. И. Захаревский. – М., 1990. – 27 с.

Плетенець В.М.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ПРАВОПОРУШЕНЬ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ**

Сучасний стан злочинності та її кількісні показники у сотнях проваджень у переважній більшості слідчих ОВС України потребують сучасного підходу до вирішення проблем організації розслідування. Необхідність взаємодії слідчого з іншими підрозділами органів внутрішніх справ обумовлюється тим, що у процесі застосування тільки негласних дій неможливо вирішити задачі, що стоять перед кримінальним судопровадженням. У процесі документування оперативні працівники збирають та зберігають інформацію з метою використання її для попередження та розкриття злочинів, а також розшуку злочинців, що переховуються. Ефективність використання інформації, отриманої оперативним шляхом, значною мірою залежить від організації взаємодії слідчого й оперативного працівника [1, с. 64].

Так, А.К. Звірбуль під взаємодією розуміє засновану на законі узгоджену діяльність слідчих та оперативних працівників, спрямовану на

розкриття конкретного злочину та здійснювану шляхом найбільш доцільного поєднання методів та засобів, що застосовуються при проведенні слідчих дій, з одного боку, та оперативно-розшукових засобів – з іншого. Така взаємодія, продовжує автор, здійснюється на підставі кримінально-процесуального закону і тільки за справами, що знаходяться у провадженні слідчого [2, с. 70].

Окрім визначення, дана криміналістична категорія науковцями наділяється певним значенням. З приводу цього Г.А. Хань наголошує, що ефективно розкриття, розслідування і профілактика злочинів значною мірою залежить від успішної взаємодії слідчого з органами дізнання, спеціалістами, громадськістю [3, с. 132].

Заслуговують на увагу й думки вчених щодо того, у чому ж проявляється взаємодія. Взаємодія, на думку вчених, полягає у: необхідності більш тісних контактів між слідчими та оперативними працівниками [4, с. 53], спільному обговоренні здійснюваних заходів та глибокому аналізу отриманих результатів [5, с. 8]; безпосередньому спілкуванні [6, с. 10].

Проаналізувавши наведені думки вчених, можемо дійти висновку про певну схожість висловлених ними позицій щодо здійснення організації, у першу чергу шляхом безпосереднього спілкування та налагодження ділових контактів. Це можливо насамперед у рамках діяльності слідчо-оперативних груп. Їх створення, на думку Ю.В. Кореневського та М.Є. Токаревої, є найбільш результативною формою взаємодії, що забезпечує постійний обмін інформацією між учасниками у процесі спільної розробки версій та їх перевірки не тільки слідчим, але й оперативним шляхом, спільний аналіз зібраних у справі доказів, які дозволяють виявити прогалини (пробіли) у дослідженні обставин, що підлягають доказуванню, намітити шляхи їх усунення та ін. [7, с. 29].

Окрім того, групи можуть створюватись і для розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми. Слід з'ясувати, наскільки практичними працівниками за кримінальними правопорушеннями досліджуваної категорії використовуються можливості вказаної форми взаємодії, а саме діяльності слідчо-оперативних груп.

Значна кількість працівників визначає відсутність такої важливої форми взаємодії, як формування слідчо-оперативної групи. У свою чергу, це призводить до труднощів, з котрими самотужки доводиться боротися слідчому. За відсутності методичних рекомендацій щодо розслідування певних категорій кримінальних правопорушень та досвіду слідчого він опиняється у складній (несприятливій) ситуації вже починаючи з початкового етапу. Тобто у разі формування слідчо-оперативної групи, куди окрім слідчого включаються ще й інші співробітники, дана проблема стоятиме не так гостро. По-перше, шляхом обговорення ситуації, що склалась, можна сформулювати припущення про напрямки подальших дій кожного працівника окремо. Цим одразу забезпечується опрацювання більшого масиву питань за той самий проміжок часу, що сприятиме

отриманню відповідної кількості інформації, у першу чергу виявлення слідів. Це особливо актуально в період інформаційної невизначеності, коли на початку розслідування важлива кожна хвилинка. Відповідно, інформація, що отримується за провадженням, може докорінно змінити напрямок розслідування.

По-друге, розглядувана група співробітників шляхом обговорення (аналізу) існуючого положення у провадженні може намітити шляхи вирішення проблем чи розв'язання задачі, спрямованої на встановлення істини. Не виключена наявність у працівників досвіду з розслідування цих кримінальних правопорушень. У будь-якому разі висувається більша кількість ідей (припущень) про певні факти, явища, обставини, що цікавлять слідство. Тобто в такому випадку колективна діяльність за змістом та значенням переважає одноособову діяльність слідчого. Навіть за наявності досвіду у слідчого з розслідування кримінальних правопорушень вчинених неповнолітніми, незважаючи на загальну схожість, не виключене формування даної групи, оскільки кожне провадження – індивідуальне, що вимагатиме здійснення особливих дій.

По-третє, можна з упевненістю сказати, що рівень свідомості та відношення кожного працівника до розглядуваного кримінального правопорушення, у випадку включення його до складу слідчо-оперативної групи, підвищується порівняно, наприклад, з виконанням працівниками доручень слідчого за відповідним провадженням.

Усі ці, та, не виключено, й інші складові визначають перевагу у створенні для розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, слідчо-оперативних груп. Перевагою такої організаційної форми є чітко налагоджена взаємодія між учасниками груп, у складі якої в основному є досвідчені слідчі, співробітники кримінальної міліції, експерти й інші фахівці. Навіть за наявності сформованої слідчо-оперативної групи не виключені можливі проблеми або труднощі при розслідуванні кримінальних правопорушень. Однак, ми впевнені, що їх рівень значно нижчий, ніж у провадженнях, за якими ці групи не створюються. У рамках діяльності слідчо-оперативної групи може здійснюватись ряд заходів, котрі фактично визначають певну специфіку, один з боків притаманної їй діяльності.

Список використаних джерел:

1. Лукьянчиков Е. Д. Тактические приемы реализации информации, полученной в результате осуществления оперативно-розыскных мероприятий / Лукьянчиков Е. Д. // Актуальные вопросы получения, оценки и использования информации в оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел : межвуз. сб. науч. трудов. – К. : НИИРИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1986. – 196 с.
2. Звирбуль А. К. Взаимодействие следователя, оперативно-розыскных органов в процессе раскрытия преступлений. Методология криминалистики : учеб. пособие по курсу «Основы криминалистики» / Звирбуль А. К. – М., 1982. – 88 с.
3. Хань Г. А. Проблемы планирования та організації розслідування злочинів в ОВС / Хань Г. А. // Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю :

матер. III-ої міжвуз. наук.-практ. конференції студентів, курсантів і слухачів (Донецьк, 28 березня 2003 р.). – Донецьк, 2003. – 314 с.

4. Седов И. П. Некоторые правовые и организационные вопросы взаимодействия следователей и органов дознания как элемент следственной тактики / Седов И. П. // Проблемы советского государства и права. – 1975. – № 9–10. – 196 с.

5. Федоров Ю. Д. Использование результатов осмотра места происшествия для принятия оперативно-розыскных мер / Федоров Ю. Д. – Ташкент, 1972. – 26 с.

6. Степичев С. С. Расследование разбоев : метод. пособие / Степичев С. С. – М., 1955. – 144 с.

7. Корневский Ю. В. Использование результатов оперативно-розыскной деятельности в доказывании по уголовным делам : метод. пособие / Корневский Ю. В., Токарева М. Е. – М. : ООО Изд-во «Юрлитинформ», 2000 – 152 с.

Самсонова В.В.,
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ОКРЕМІ ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НА ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ

Проблемам допиту приділялась значна увага з боку вчених-криміналістів, оскільки ця слідча (розшукова) дія є найбільш розповсюдженою серед інших та найважливішою за змістом отриманої інформації. Проведення допиту займає 25 % усього робочого часу слідчого та 80 % часу, що витрачається слідчим для проведення слідчих дій [1, с. 3]. Повнота та достовірність отриманої при допиті інформації залежить від багатьох чинників. Насамперед, від особистості слідчого, його досвіду, знань, інтуїції, загальної та професійної майстерності. Сучасні умови протидії злочинності вимагають від слідчого все більшої майстерності. Особливо при розслідуванні злочинів, що вчинюються у таких сферах людської діяльності, як злочини проти власності, промислове виробництво, підприємництво, банківська діяльність, транспортні перевезення, тощо.

Дуже важлива робота слідчого на підготовчій стадії. На цьому етапі йде вивчення спеціальних питань, що можуть виникнути в ході допиту, визначення кола обставин, що підлягають з'ясуванню; вивчення особистості допитуваного; визначення місця, обстановки, часу і способу виклику на допит; визначення кола учасників допиту; підготовка необхідних матеріалів і вибір технічних засобів фіксації; складання плану допиту. Зупинимось формулюванні слідчим питань допитуваному. Наприклад, у справі про крадіжку з приміщення гаражу був перекушений навісний замок. Підозрюваний дав показання, що перекусив дротяні закрутки кусачками. Слідчий при постановці питань не зосередив увагу на їх конструкції. У

подальшому при проведенні обшуку в помешканні підозрюваного слідчий вилучив слюсарні кусачки та призначив у відношенні їх експертизу з постановкою питань ідентифікаційного характеру. В ході подальшого розслідування з'ясувалося, що при вчиненні злочину застосовувались кусачки спеціального призначення, що використовуються у металургійному виробництві. Негативні результати експертизи призвели до марної втрати сил і часу та невиправданого затягування розслідування.

Можливо залучення до допиту спеціалістів. Вони, на думку П.П. Іщенка, «сприяють слідчому у виявленні та фіксації доказів, а саме: краще, точніше та повніше зрозуміти допитуваного, який вживає в показаннях спеціальні терміни; розібратися в діючих спеціальних правилах, інструкціях й інших документах; встановити спосіб вчинення злочинних дій; припинити неправдиві показання, що торкаються спеціальних питань; зафіксувати за допомогою технічних засобів хід і результати допиту» [2, с. 39-40].

На робочому етапі слідчий з'ясовує анкетні дані, роз'яснює присутнім права та обов'язки і вислуховує показання допитуваного у формі вільної розповіді. Питання задаються слідчим і стосуються не тільки деталей, по яких допитуваний повідомив неправильні дані, а й будь-яких відомостей, що стосуються події злочину та його деталей.

Серед тактичних прийомів підвищення ефективності допиту часто використовується пред'явлення в ході слідчої дії предметів, документів чи інших речових доказів, вилучених в ході проведення слідчих дій по кримінальному провадженню. Також, в деяких випадках, доцільно доводити до відома допитуваного інформацію, що міститься у протоколах слідчих дій. Як зазначає В.Ю. Шепітько, при допиті можливо «... оголошення висновків експертиз, результатів окремих слідчих дій, що вказують на можливість перебування допитуваного у місці скоєння злочину» [3, с. 22]. Як і будь-який прийом, пред'явлення речових доказів вимагає деяких додаткових умов підготовки до нього, серед яких: підбір самих предметів, що можуть брати участь у демонстрації, вибір найбільш сприятливих умов у яких будуть пред'являтися докази, попереднє вивчення та дослідження об'єкта з метою виявлення тих ознак, на які буде зосереджена увага допитуваного, формулювання оптимальних питань, що вимагають роз'яснення.

Пред'явлення речових доказів підозрюваному чи обвинуваченому, як правило, здійснюється з метою викриття неправди в його показаннях. Слідчий в цій ситуації має основні докази, що викривають допитуваного у певній послідовності. Демонстрація речових доказів також викликає в пам'яті допитуваного асоціативні зв'язки і він згадує безліч нових деталей та фактів. Принцип активізації асоціативних властивостей пам'яті лежить в основі іншого тактичного прийому – допиту на місці події. Повторне сприйняття обстановки здатне відновити в пам'яті забуте. При допиті підозрюваного у конфліктній ситуації, неправдиві показання спростовуються

шляхом співставлення наданої допитуваним інформації з обстановкою місця події, згідно протоколу огляду.

Найбільш оптимально, особливо при проведенні складних допитів, проведення відеозйомки. Вона дозволяє не тільки чути заяви допитуваного, але й стежити за його реакцією, а також може вирішити ряд проблем, пов'язаних зі спробами опротестувати результати допиту. Так, на практиці часто можна зустрітися з відмовою у ході судового розгляду від показань, раніше даних у ході допиту. Аргументацією таких відмовлень служать посилення на вплив з боку правоохоронних органів до або безпосередньо під час його проведення допиту, чи на перебування допитуваного в стані тимчасового психічного розладу. При перегляді відеоплівки відразу стає очевидним факт надання фізичного впливу в ході проведення допиту, якщо таке мало місце. По цих же відеозаписах можна призначити психолого-психіатричну експертизу для визначення наявності і наслідків психологічного впливу з боку осіб, що проводять слідчу дію і є присутніми при її проведенні. Таким же чином за манерою мови і поведження під час дачі показань можна зробити висновок про наявність яких-небудь форм впливу до початку слідчої дії або щодо стану тимчасового психічного розладу допитуваного.

За результатами проведених допитів слідчий робить відповідні висновки про механізм події, доказове значення окремих фактів, ступінь участі кожної особи у вчиненні злочину; будує версії та планує подальші слідчі (розшукові) дії.

Список використаних джерел:

1. *Весельський В.К.* Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): Монографія /В.К. Весельський. – Київ: НВТ “Правник” – НАВСУ, 1999. – 126 с.
2. *Ищенко П.П.* Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты) / П.П. Ищенко. – М.: Юридическая литература, 1990. – 158 с.
3. *Шепітько В.Ю.* Теоретичні проблеми систематизації тактичних прийомів у криміналістиці: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 1996. – 30 с.

Сорока І.В.

здобувач кафедри криміналістики
та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ

ТАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ДВОХ І БІЛЬШЕ ВЖЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ ЗА ФАКТАМИ КРАДІЖОК, УЧИНЕНИХ НЕПОНОВЛІТНІМИ

Допит двох і більше вже допитаних осіб використовувався у кримінальному судочинстві древніх держав. Так, у «Руській правді» (11-12 ст.), був зафіксований правовий інститут «Звід», який був прообразом допиту двох і більше вже допитаних осіб [1]. Чинний кримінальний процесуальний кодекс України (п. 9 ст. 224 КПК України) визначає, що слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях [2]. На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках перебувають між собою. Свідки попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілі – за давання завідомо неправдивих показань. У той же час особам, які не досягли віку кримінальної відповідальності наголошується на необхідності давати правдиві свідчення.

Викликаним особам по черзі пропонується дати показання про ті обставини кримінального провадження, для з'ясування яких проводиться допит, після чого слідчим, прокурором можуть бути поставлені запитання. Особи, які беруть участь у допиті, їх захисники чи представники мають право ставити одна одній запитання, що стосуються предмета допиту.

До основних завдань одночасного допиту можна віднести:

- з'ясування причин суперечностей в показаннях раніше допитаних осіб, та їх усунення;
- викриття одного із допитаних у наданні неправдивих (неповних) показань;
- психологічний вплив на несумлінного учасника слідчої дії з метою схиляння його до дачі правдивих показань;
- зміцнення вольових якостей і позиції сумлінного учасника;
- виявлення й встановлення доказів та нових обставин;
- додаткова перевірка й закріплення показань свідків, потерпілих, підозрюваних.

Кінцевою метою одночасного допиту є не усунення суперечностей, а з'ясування обставин вчиненого кримінального правопорушення. Недостатньо добитися того, що б особи, які допитуються, давали однакові свідчення відносно обставин, про які вони раніше повідомили суперечливу інформацію.

Важливо виявити, чиї показання відповідають дійсності. При проведенні одночасного допиту слідчому вельми важливо з'ясувати причини розбіжностей у свідченнях осіб, які допитуються.

В умовах цієї слідчої дії відбувається не тільки допит двох осіб по черзі, але й аналіз, а також безперервна конфронтація свідчень. Р.С. Белкін вказує, що «по суті, очна ставка являє собою процес безперервного порівняння свідчень двох осіб, що одночасно допитуються з негайним використанням слідчим результатів такого порівняння для усунення протиріч в інформації, що виходить з цих джерел» [3, с. 287].

Також оголошення показань, наданих учасниками допиту на попередніх допитах, дозволяється лише після давання ними показань. Це полягає в тому що нове для такої процесуальної дії є те, що під час такого «одночасного допиту» можна оголошувати попередні покази допитуваних осіб. Таке оголошення показань дозволяється лише після давання ними показань, що особливо актуально при проведенні даної слідчої (розшукової) дії за участю неповнолітніх.

Зауваження ж викликає те, що може відбутись тиск на сумлінного неповнолітнього учасника. Так, за умови наявності у нього низьких вольових якостей вплив з боку двох осіб, що дають неправдиві але узгоджені між собою свідчення, може спричинити зміну показань на неправдиві, які містять обмову або само обмову. Якщо ж слідчий неправильно оцінить ситуацію, а саме, не до кінця розбереться хто ж насправді говорить правду, то можна за рахунок психологічного впливу протидіючих розслідуванню осіб повести слідство хибним шляхом, втратити час, а можливо навіть притягнути до кримінальної відповідальності невинуватого. Якщо ж у слідчого виникнуть підозри щодо того, що добросовісний учасник дає правильні показання, а двоє недобросовісних змовившись між собою даватимуть неправдиві показання, від одночасного допиту у цьому випадку трьох осіб варто відмовитись. У цьому випадку розглядувану слідчу дію доцільно проводити між добросовісним учасником та одним недобросовісним. Дещо іншим чином має діяти слідчий, коли недобросовісний учасник має вольову стійкість, темперамент, наприклад холерика, був раніше засудженим, у тому числі за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. В цьому випадку слідчому потрібно використати не одного сумлінного учасника, а двох, яким буде легше і впевненіше давати показання, і, таким чином, психологічно тиснути на не несумлінного учасника.

Все зазначене вимагає від слідчого всебічності в оцінці ситуації, досконалого володіння тактичними прийомами, передбачення сценарію розвитку подій під час одночасного допиту двох чи більше раніше вже допитаних осіб та їх значення для розслідування крадіжок чужого майна громадян, вчинених неповнолітніми. У разі передбачення можливості одержання негативного результату та погіршення, у результаті цього, обстановки розслідування, слідчий має відмовитись або перенести

розглядувану слідчу дію на більш пізній час. Таким чином слідчий покращить результативність проведення розглядуваної слідчої (розшукової) дії.

Список використаних джерел:

1. Інтернет ресурс. Код доступу: <http://www.bibliotekar.ru/istoria-prava-rossii/3.htm>
2. Кримінально-процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х.: Одиссей, 2012.– 360 с.
3. Белкин Р.С. Курс криминалистики: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. В 3-х томах. Т. 3. - М.: Юристъ, 1997. - 480 с.

Чаплинська Ю.А.

кандидат юридичних наук
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СВІДКІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ВПІЗНАННЯ

Під час учинення злочинів люди вступають у взаємодію з об'єктами, що знаходяться навколо них. Такий процес взаємодії супроводжується утворенням різноманітних слідів як на предметах, так й у пам'яті людини. Звідси перед слідчими постає завдання виявити ці сліди, отримати з них інформацію та використати її для з'ясування події злочину. Таким чином, пізнання злочинної події відбувається за матеріально-фіксованими відображеннями на предметах та слідами, які відбилися у пам'яті людини, так званім ідеальним відображенням [1, с. 5]. Аналіз слідчої практики свідчить, що при розслідуванні таких видів злочинів як вбивства, торгівля людьми, захоплення заручників, розбійні напади, шахрайства, вимагательства, зґвалтування, умисні нанесення тілесних ушкоджень та багатьох інших, обов'язково виникає необхідність пред'явлення підозрюваних свідкам для впізнання.

Пред'явлення для впізнання – це слідча дія, що полягає у пред'явленні свідкові чи іншій особі об'єктів, які вони спостерігали раніше, з метою встановлення їх тотожності або групової належності [2, с. 314]. Сутність даної слідчої дії полягає у тому, що особі пред'являють об'єкти, образи яких вона порівнює з уявними образами об'єктів, які спостерігала раніше, і вони пов'язані з подією злочину. На цій підставі робиться висновок про їх тотожність, подібність або відмінність.

Вивчення кримінальних проваджень (592), узагальнення оперативних матеріалів (85), анкетування і опитування співробітників слідчих та оперативних підрозділів (720), дозволяє дійти висновків, що свідки часто

(63 % випадків) залишаються на одинці зі злочинцями. Після порушення кримінального провадження на них тиснуть, їх шантажують, погрожують, а інколи – вдаються до фізичної розправи, навіть убивств. Це негативно впливає на освічених осіб, спонукає до відмови від показань, які давалися на початковому етапі розслідування.

З цією метою співробітникам слідчих підрозділів доцільно застосовувати такі тактичні прийоми:

1. Максимальне скорочення часу проведення впізнання. У цьому випадку усі підготовчі дії необхідно проводити таким чином, щоб виключити вірогідність випадкової зустрічі свідків зі злочинцями та їх адвокатами, а також з понятими та статистами до початку слідчої дії. Слідчу дію необхідно проводити у прискореному темпі, щоб запобігти психологічному впливу на впізнаючих з боку злочинців. Після виконання усіх підготовчих дій у приміщення, де проводиться впізнання, запрошують свідка, який стисло пояснює, за якими ознаками і у зв'язку з якою подією впізнає особу, після чого його виводять з цього приміщення. Протокол пред'явлення для впізнання складається, коли впізнаючий і підозрювані та їх адвокати знаходяться окремо.

2. Спостереження за поведінкою свідків. Трапляються випадки, коли емоційна реакція впізнаючого свідчить про те, що він упізнав злочинця, але заперечує це. Причини такої поведінки можуть бути різними, наприклад, побоювання помсти з боку злочинців, які залишилися на волі, або зацікавлених у справі осіб. Тому спостереження слідчого та наступний допит повинні дозволити встановити причини та способи психологічного впливу на суб'єкта впізнання. У тих випадках, коли впізнаючий каже, що не упізнав злочинця, а спостереження за його поведінкою вказує на протилежне, необхідно заспокоїти свідка, дати йому можливість відчувати підтримку та захист з боку правоохоронних органів та запропонувати ще раз спробувати упізнати злочинця. Але дії слідчого у таких випадках не повинні мати навідний характер.

3. Спостереження за поведінкою підозрюваних і обвинувачених. Внаслідок такого спостереження слідчий може помітити за виразом обличчя, жестами та іншими ознаками, що злочинці та їх адвокати намагаються ускладнити процес впізнання або ж зірвати його взагалі (наприклад, намагаються створити загрозливий вигляд, змінити вираз обличчя, ухилитися від заданої пози тощо). Такі дії з боку злочинців повинні негайно присікатися, оскільки будь-яке зволікання з боку слідчого тягне за собою не передбачувані наслідки. Такою поведінкою злочинці можуть викрити себе, що мають враховувати слідчі і тактично правильно використовувати у подальшому їх допиті.

4. Проведення впізнання з кожним підозрюваним окремо. Якщо для впізнання необхідно пред'явити декілька осіб (що проходять за одним провадженням) одному суб'єкту впізнання, то кожного з них необхідно

пред'являти окремо, серед їм подібних статистів. При цьому статисти, які пред'являлися разом з першим об'єктом, не повинні брати участь у наступних впізнаннях.

5. Застосування науково-технічних засобів створює сприятливі умови для одержання доказової інформації, дозволяє фіксувати не тільки факт впізнання, але й «психологічний клімат», у якому воно відбувалось, психологічно впливає на підозрюваних. Відеозапис ускладнює можливість негативно впливати на свідків.

6. Впізнання поза візуальним спостереженням може проводитися для гарантування безпеки свідків, які впізнають підозрюваних, відповідно до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [3; 4].

Застосування переліченої низки тактичних прийомів дозволить слідчому більш якісно та ефективно провести впізнання, забезпечуючи безпеку свідків. При неможливості дотримання усіх процесуальних і організаційно-тактичних умов пред'явлення для впізнання, забезпечення безпеки осіб, які приймають участь у слідчій дії, складнощах запобігання впливу на свідків, співробітники слідчих підрозділів повинні відмовитись від нього та пр.-овести інші слідчі дії. Отже, ефективність проведення впізнання підозрюваних прямо пропорційна якості професійної підготовки і практичного досвіду працівників правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Лук'янчиков Є.Д., Моїсєєв О.М. Пред'явлення для впізнання: Навчальний посібник. – Макіївка: Графіті, 1998.
2. Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти / Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін. / За ред. В.Ю. Шепітька. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2001.
3. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : монографія / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. – 304 с.
4. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с

Антонюк О.А.

кандидат політичних наук
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТАКТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ
ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

Тактичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень

відіграє важливу роль під час проведення окремих процесуальних дій. Адже без знання допустимих засобів неможливе їх ефективне застосування уповноваженими особами. Тому визначення переліку засобів тактичного забезпечення, а також визначення їх характеристики є обов'язковою умовою нашого дослідження.

Так, О. О. Ексархопуло пропонує визнати, що загальна теорія криміналістики є комплексом теоретичного знання, накопиченого криміналістикою, система якого адекватно відображає систему власне криміналістичної науки. Як жодна окремо взята криміналістична теорія не здатна виконувати функції загальної теорії криміналістики, так і ніяка частина криміналістики у вигляді її самостійного розділу не може відображати всього предмета науки. Це повинна бути система, яка точно і адекватно відтворює систему криміналістики в цілому. Лише за такої її побудови загальна теорія криміналістики виявиться відображенням її предмета з максимальною повнотою. В системі науки «загальна теорія» – це не ізольований, її окремий розділ, поряд із іншими – технікою, тактикою чи методикою, а ідеалізована модель всіх досліджуваних явищ, які є предметами і техніки, і тактики, і окремої методики. У кожному із розділів криміналістики є положення, котрі повинні включатися до загальної теорії. У протилежному випадку загальна теорія буде неповною. Іншими словами, поняття «наука криміналістика» і «загальна теорія криміналістики» слід сприймати не просто як поняття, які можуть співвідноситися, а в певному змісті як тотожні [1, с. 90].

В свою чергу, В. Ю. Шепітька акцентує увагу на тому, що сучасний стан криміналістики не може обмежуватися завданнями, які були поставлені на її вирішення в минулому столітті. За нових умов актуальними завданнями криміналістики є: взаємопроникнення криміналістики і практики органів правозастосування; залучення інновацій у практичну правозастосовну діяльність; розробка новітнього «продукту» криміналістики для практичної діяльності; уніфікація наукових криміналістичних рекомендацій та їх адаптація до практики застосування; створення спільних науково-практичних колективів для розробки ефективних криміналістичних рекомендацій. Завдання криміналістики в сучасних умовах зумовлені потребою у системному криміналістичному забезпеченні відповідних органів правозастосування й спрямовані на оптимізацію процесу розслідування злочинів, встановлення істини у справі, відновлення справедливості [2, с. 58]. Тобто повинен бути наявним зв'язок науки з практикою, що в результаті забезпечить достатню розробку тактичних засобів для розслідування кримінальних правопорушень.

Зі свого боку, окрема група науковців (В. П. Бахін, А. В. Іщенко) вказує на те, що деталізація процесу забезпечення практики криміналістичними рекомендаціями потребує визначення її основних етапів. Серед них науковці виокремили наступні: 1. Вивчення потреб слідчої практики, які слугують

орієнтиром та стимулятором для розробки рекомендацій, активізації використання досягнень науки і техніки в боротьбі зі злочинністю. 2. Розробка криміналістичних рекомендацій як діяльність по створенню моделі майбутньої рекомендації, визначенню шляхів та засобів її створення і безпосередня розробка рекомендацій. 3. Експериментальна перевірка рекомендацій як форма апробації, яка може розглядатися як складова частина процесу розробки і як самостійний етап. 4. Попередня оцінка рекомендацій (з позицій їх відповідності завданням та умовам процесуальної діяльності) як форма опосередкованої перевірки практикою. 5. Розповсюдження криміналістичних рекомендацій як складова процесу інформування відповідних осіб та органів про новели, що пропонуються. 6. Впровадження рекомендацій у діяльність правоохоронних органів як організаційний етап по створенню необхідних умов для практичного використання рекомендацій. 7. Процес безпосередньої перевірки практикою істинності впроваджених рекомендацій, який дозволяє визначити їх законність, етичність, наукову обґрунтованість та реальну ефективність. 8. Збір та опрацювання даних про результати використання та дієвість впроваджених рекомендацій з метою визначення необхідності їх вдосконалення чи заміни [3, с. 9-10]

А вже В. Г. Гончаренко слушно вказує на те, що «...за понад столітній час свого існування криміналістика істотно переросла сферу розслідування злочинів і кримінального судочинства в цілому, спочатку проникаючи, а потім наповнюючи своїм змістом різноманітні галузі суспільних відносин і таким чином створюючи аргументовані природничо-наукові та правові підстави для їхнього регулювання. Цей процес, як доводять діалектико-логічний та екстраполяційний аналізи, безумовно, є закономірним, і можна без всяких застережень сказати, що сучасна криміналістика стала своєрідним і єдиним науковим утворенням, через яке природничо-наукові та технічні досягнення світового суспільства трансформуються і використовуються для встановлення юридично значущих фактів у найрізноманітніших галузях науки і практичної діяльності, вже давно і стабільно виходячи за межі боротьби з правопорушеннями, кримінального судочинства, і все більше предметно поширюються на всі суспільні відносини, що потребують конкретного ситуаційного правового регулювання» [4, с. 655].

В свою чергу, певна група науковців (П. Д. Біленчук, В. І. Перкін) акцентує увагу на тому, що до системи тактичного забезпечення відносяться розроблені криміналістикою тактичні прийоми, тактичні комбінації, тактичні операції і рекомендації, що використовуються на досудовому розслідуванні злочинів, з огляду на напрацьовані результати спроб та помилок практичної діяльності, зазвичай випереджаючи теорію [5, с. 3]. В більшості своїй поділяючи зазначену позицію, вважаємо за доцільне наголосити на обов'язковій наявності тактичних умов як засобу криміналістичної тактики.

Підсумовуючи, необхідно зауважити, що під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку необхідно

застосовувати відповідні тактичні засоби. Серед них ми виокремлюємо тактичні прийоми, тактичні комбінації та операції, а також знання відповідних тактичних умов. Застосування вказаних засобів надає переваги уповноваженим особам під час проведення окремих процесуальних дій.

Список використаних джерел:

1. Эксархопуло А. А. Предмет и система криминалистики : проблемы развития на рубеже XX-XXI веков / СПб. : СПбГУ, 2004. 112 с.
2. Шепитько В. Ю. Изменчивость криминалистики в XXI веке и ее задачи в современных условиях. *Криміналістика XXI століття* : матер. міжн. наук.-практ. конф. (Харків, 25, 26 лист. 2010 р.). Харків : Право, 2010. С. 55–59.
3. Бахин В. П., Ищенко А. В. Вопросы оценки криминалистических рекомендаций в процессе их оценки и внедрения. *Криминалистика и судебная экспертиза*. К., 1982. Вып. 25. С. 9–10.
4. Гончаренко В. Г. Право і криміналістика. Вибране / К., 2011. С. 653–658.
5. Біленчук П. Д., Перкін В. І. Тактичні прийоми, тактичні комбінації та тактичні операції в розслідуванні злочинів : навчальний посібник. Київ: Українська академія внутрішніх справ, 1996. 32 с.

Герасименко Р.С.

курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів громадської безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ДО ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА**

Слідчий експеримент належить до найскладніших слідчих (розшукових) дій за тактикою проведення. У криміналістичній літературі досить повно висвітлено загальну тактику його проведення. Важливість досліджень учених є беззаперечною, але під час розслідування хуліганства дана слідча (розшукова) дія має певну специфіку, яка потребує додаткового висвітлення.

Слідчий експеримент В. В. Агафонов та О. Г. Філіппов визначають як пізнавальну дію, сутність якої полягає у проведенні спеціальних досліджень, пов'язаних зі встановленням, перевіркою або оцінкою можливості чи неможливості існування тих чи інших фактів, що мають значення для справи [1, с. 110].

Одним із найбільш доцільних тактичних прийомів при проведенні слідчого експерименту під час розслідування хуліганства є залучення відповідних спеціалістів. Якщо хуліганство було вчинене із застосуванням зброї або інших засобів, заздалегідь заготовлених для нанесення тілесних ушкоджень, і ушкодження дійсно були нанесені учасникам злочину, то потрібно залучати судово-медичного експерта.

Так, 4 лютого 2010 року приблизно о 23 год. гр. В. прибув для відпочинку в ресторан «Золота підкова», що розташований за адресою вул. Леніна 100, м. Світловодськ Кіровоградської області. Дана особа, знаходячись біля барної стійки приміщення ресторану, вживала спиртні напої. Гр. В., перебуваючи в залі ресторану, тримаючи в руці ніж, який був задалегідь заготовлений для нанесення тілесних ушкоджень, вчинив хуліганські дії.

Під час припинення протиправних дій одному з працівників охорони було нанесено тілесні ушкодження. Гр. В. вказував на те, що ці тілесні ушкодження наніс не він. Для проведення відтворення обстановки та обставин події було залучено судово-медичного експерта, який потім давав висновок про характер та тяжкість тілесних ушкоджень. В висновку на питання слідчого про можливість нанесення тілесних ушкоджень ножем, вилученим у гр. В., експерт дав ствердну відповідь [4].

Також доречно використовувати натурні моделі. По-перше, цей тактичний прийом спрямований на актуалізацію у пам'яті моменту вчинення суспільно-небезпечного діяння. По-друге, це певним чином впливає на психологічні позиції злочинців, може викликати у них переживання, які виливаються у щире зізнання.

Та не слід забувати, що категорично забороняється проводити експерименти з використанням об'єктів, які є небезпечними для життя та здоров'я громадян, пов'язаних із загрозою знищення (пошкодження) державного чи індивідуального майна громадян, порушенням громадського порядку або приниженням честі та гідності людини.

Під час розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб, обов'язковим тактичним прийомом є проведення слідчого експерименту окремо з кожним підозрюваним. В даному випадку, як зазначає Ю.А. Чаплинська, проведення експериментальних дій за участю кількох злочинців одночасно є неприпустимим, оскільки тягне за собою можливість узгодження між ними своїх позицій та дій. Крім того, пояснення одного учасника експерименту матимуть навідний характер стосовно інших [5, с. 55]. Крім запобігання негативному впливу співучасників один на одного, даний тактичний прийом зменшує можливість їх попередньої змови.

Важливе значення при проведенні досліджуваної слідчої (розшукової) дії є застосування засобів фіксації її ходу, основним із яких є протокол. У ньому, на думку Д.Д. Зайця, повинні відображатися такі дані: маршрути прибуття на місце проведення слідчої дії; зміст і характер дій учасників та їхні результати [3, с. 219-222].

Якщо обстановка, де планується провести експериментальні дії, зазнала суттєвих змін, то вдаються до реконструкції. Максимальна подібність умов проведення дослідів, про що наголошує Ю.В. Гаврилін, з умовами скоєння злочинів забезпечується реконструкцією обстановки для проведення дослідів [2, с. 129]. Та реконструкції необхідно піддавати не усю обстановку,

а окремі її елементи, які є важливими для дослідів.

Отже, слідчий експеримент є однією з найбільш трудомістких і складних слідчих (розшукових) дій, адже під час її проведення задіяна значна кількість осіб. Найбільш доречними тактичними прийомами, що можуть використовуватись при проведенні слідчого експерименту під час розслідування хуліганства, є залучення відповідних спеціалістів, використання натурних моделей, проведення слідчого експерименту окремо з кожною особою, використання відповідних засобів фіксації слідчої (розшукової) дії. Використання зазначених тактичних прийомів відіграє важливу роль у процесі доведення вини всіх учасників хуліганства, особливо при їх відмові від раніше даних показань.

Список використаних джерел:

1. Агафонов В.В., Филиппов А.Г. Криминалистика: Пособие для сдачи экзамена. – М.: Юрайт-Издат, 2006. – 224 с.
2. Гаврилин Ю. В. Криминалистическая тактика и методика расследования отдельных видов преступлений в определениях и схемах : учеб. пособие / Ю. В. Гаврилин. – М. : Книжный мир, 2004. – 332 с.
3. Заець Д.Д. Загальні правила підготовки і прийоми проведення перевірки показань на місці в умовах типових слідчих ситуацій // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – №2. – 2008. – С. 211-223.
4. Кримінальна справа № 1-12/11 – Архів Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області, 2011 рік
5. Чаплинская Ю.А. Организация проведения следственного эксперимента / Ю.А. Чаплинская // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Курск, 2014. – №2. –С. 54-56.

З М І С Т

Чаплинський Костянтин Олександрович Наукові підходи щодо визначення поняття та сутності спеціальних знань у кримінальному судочинств	3
Пиріг Ігор Володимирович Експертне забезпечення досудового розслідування: поняття та сутність	7
Анісімов Дмитро Олександрович. Завдання криміналістичної техніки в умовах сьогодення	9
Бідняк Ганна Сергіївна Окремі аспекти використання висновою експерта при розслідуванні шахрайств	11
Данін Руслан Едуардович Організаційно-тактичні особливості пред'явлення речей для впізнання	15
Єфімов Микола Миколайович Окремі організаційні аспекти початкового етапу розслідування хуліганства	18
Кононенко Наталя Олександрівна «Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики хуліганства, що вчинене при проведенні спортивно-масового заходу	21
Костиря Олександр Миколайович Виявлення слідів за грабежами та розбоями, вчиненими раніше засудженими особами – запорука успіху їх розслідування	23
Криворучко Дмитро Іванович Тактика проведення допиту підозрюваних у вчиненні корисливо- насильницьких злочинів, скоєних раніше засудженими особами	25

Лускатов Олександр .Віталійович Причини повторного пред'явлення для впізнання чи недоліки у підготовці процесуальної дії	27
Лускатова Тетяна Олександрівна Часові та просторові характеристики учинення умисних тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого	30
Лютий Валентин Валентинович Проблемні питання встановлення психологічного контакту з допитуваними за фактами незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених організованими групами	32
Малієнко Ілля Ігорович Ознаки зовнішності людини та їх криміналістичне з начення для ідентифікації	35
Малий Петро Володимирович Питання вдосконалення КПК України щодо експертного забезпечення досудового розслідування	38
Ніжнов Владислав Вікторович Особливості встановлення психологічного контакту під час допиту підозрюваного при розслідуванні злочинів, учинених на етнічній основі	41
Очеретяний Владислав Анатолійович Організаційні заходи до проведення слідчого експерименту	44
Очеретяний Максим Анатолійович Особливості криміналістичної характеристики хуліганства, вчиненого групою осіб	47
Плетенець Віктор Миколайович Особливості взаємодії при розслідуванні правопорушень, учинених неповнолітніми	49
Самсонова Вікторія Василівна Окремі тактичні прийоми проведення допиту на досудовому слідстві	52

Сорока Ірина Вікторівна

Тактичні засади проведення одночасного допиту
двох і більше раніше допитаних осіб за фактами крадіжок,
учинених непоновлітніми 55

Чаплинська Юлія Анатоліївна

Особливості організації забезпечення безпеки свідків
під час проведення впізнання 58

Антонюк Олександр Андрійович

Деякі аспекти тактичного забезпечення розслідування
кримінальних правопорушень проти громадського порядку 60

Герасименко Роман Сергійович

До питання проведення слідчого експерименту при
розслідуванні хуліганства..... 63

Наукове видання

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ
У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Матеріали
науково-практичного семінару
(30 квітня 2014 року, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ)

Українською та російською мовами

Редактор, оригінал-макет, дизайн – *Самотуга А.В.*
Редактор – *Омельченко Л.В.*

Підп. до друку 18.06.2014 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк. трафаретний.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 11,25. Обл.-вид. арк. 11,75. Тираж 60 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи ДДУВС
49005, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26, т. (056)370-96-59
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013